

REGISTER NESNOVNE DEDIŠČINE

kot del enotnega registra kulturne dediščine

CRP »KONKURENČNOST SLOVENIJE 2006 – 2013«

Šifra projekta V6-0276

Zaključno poročilo

Naročnika projekta:

ARRS in Ministrstvo za kulturo

Prijavitelj projekta:

Znanstvenoraziskovalni center SAZU

Vodja projekta:

dr. Naško Križnar

Člani projektne skupine:

mag. Igor Cvetko, dr. Aleš Gačnik, Petra Kavrečič, dr. Marija Klobčar, dr. Monika Kropelj, Miha Peče, mag. Martina Piko Rustia, dr. Andrej Pleterski, dr. Mojca Ravnik, dr. Ingrid Slavec Gradišnik, mag. Inja Smerdel, dr. Marija Stanonik, Urša Šivic, Snežana Tecco Hvala.

V prvi fazi sta sodelovali Vida Rožac Darovec in Rožana Koštial.

Pri zadnji fazi izdelave zaključnega poročila so z vodjem projekta sodelovali Vanja Huzjan, mag. Vesna Mia Ipavec, Petra Kavrečič, Miha Peče, dr. Mojca Ravnik in mag. Martina Piko Rustia.

Ljubljana, 15. oktober 2008

UVOD

Pričujoče poročilo je rezultat dela projektne skupine *CRP Register nesnovne dediščine kot sestavni del enotnega registra kulturne dediščine*. Njegov namen je bil izdelati smernice za vzpostavitev Registra nesnovne kulturne dediščine. Na javnem razpisu ga je dobil Znanstvenoraziskovalni center SAZU, točneje njegov Inštitut za slovensko narodopisje, ki ima v Sloveniji najdaljšo tradicijo raziskovanja ljudske kulture, še posebej duhovne in številne zbirke podatkov o nesnovni dediščini. Razen tega tudi sosednji inštituti, npr. Glasbeno narodopisni pa Inštitut za arheologijo, v svojih raziskavah sistematično obravnavajo nesnovno dediščino ali vprašanja povezana z njo. CRP je bil dvoletni projekt (IX. 2006 – IX. 2008).

Po odobritvi je bila ustanovljena večdisciplinarna projektna skupina, sestavljena iz 16 raziskovalcev naslednjih ustanov: Slovenski etnografski muzej, Znanstvenoraziskovalno središče – Bistra Ptuj, UP Znanstvenoraziskovalno središče Koper, Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik in Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Sredi leta 2007 sta skupino zapustili kolegici iz ZRS Koper; nadomestila ju je kolegica iz iste ustanove in tako je skupina do konca projekta štela 15 članic in članov.

Rezultati njihovega dela so dokumenti, ki bodo predstavljeni v nadaljevanju in ki skupaj sestavljajo predlog, ali bolje široko predstavo, o instituciji registra nesnovne dediščine v Sloveniji. Projektna skupina je pri svojem delu najprej upoštevala podobo nesnovne dediščine v Sloveniji in v slovenski etnologiji. Iz nje smo izhajali, ko smo se nato poglobili v sistem nesnovne dediščine v *Convention for the safeguarding of the intangible cultural heritage / Konvenciji o varstvu nesnovne dediščine* (UNESCO 2003) (odslej Konvencija), v *Zakonu o varstvu kulturne dediščine* (2008), ki je medtem izšel in dal zakonsko podlago nesnovni dediščini v Sloveniji (odslej ZVKD) in v sisteme obravnavanja nesnovne dediščine v drugih državah. Nekateri tuji primeri so predstavljeni v tem poročilu. Končni cilj projekta je bil uskladiti sistem slovenske nesnovne dediščine z določili Konvencije ter ZVKD in predlagati zasnovo nastanka in vzdrževanja registra.

V ta namen si je skupina zadala in izvedla naslednje naloge:

- primerjava stanja na področju evidentiranja in dokumentiranja nesnovne dediščine v drugih državah,
 - izdelava seznama ustanov in podatkovnih zbirk v Sloveniji s področja nesnovne dediščine,
 - izdelava seznama zvrsti in podzvrsti nesnovne dediščine v Sloveniji
 - izdelava začasnega seznama nesnovne dediščine v slovenskem etničnem prostoru,
 - zasnova načel vzdrževanja registra ali protokol nastajanja registra,
 - izdelava vzorca podatkovne baze (prototip baze, vzorčni vpisi posameznih zvrsti dediščine),
 - izdelava vseh drugih dokumentov, ki so potrebni za nastanek registra od prijave do vpisa.
- Omenjene naloge in njihovi rezultati bodo podrobneje predstavljeni v nadaljevanju poročila.

Razen rednih sestankov projektne skupine so se nekateri člani udeleževali mednarodnih seminarjev in domačih prireditev, kjer so predstavljali tematiko projektne skupine.

Petra Kavrečič se je udeležila z referatom srečanja strokovnjakov za registre nesnovne kulturne dediščine (Experts meeting on intangible cultural heritage inventory in SEE) v Turčiji (22. – 28. 5. 2008).

Marija Klobčar je imela vabljen predavanje Kresne pesmi na Slovenskem, na Mednarodnem simpoziju o slovenski ljudski pesmi, Prebold, 20.1.2007. Prebold, 2007.

Marija Klobčar se je udeležila mednarodnih sestankov: 38th International Ballad Conference, Cardiff, Wales, 28. July - 2. August 2008, 29. July 2008. Cardiff, 2008, z referatom The distribution of ballads as a question of social (under) development in 9th SIEF Congress "Transcending European heritages, Liberating the Ethnological Imagination, University of Ulster, 16. - 20. June 2008, z referatom Songs of celebration as messages about changing horizons.

Naško Križnar se je udeležil z referatom seminarja UNESCO za jugovzhodno Evropo o problematiki nesnovne dediščine, v Bolgariji (15.- 21.6.2007).

Naško Križnar, Slike kulture so slike preteklosti, referat na posvetu Slike kulture - nekad i sad : 60 godina Etnografskog instituta SANU, Kruševac 16.-19.10.2007

Naško Križnar je na strokovnem posvetovanju Duhovna kulturna dediščina avstrijske Koroške in Slovenije kot osnova medkulturnemu dialogu (Ljubljana, 8.4.2008), predstavil problematiko slovenske nesnovne dediščine v luči projekta Register nesnovne dediščine.

Monika Kropelj se je udeležila z referatoma dveh znanstvenih sestankov: Ljudsko izročilo in religija med tradicijo in transformacij In honorem Niko Kuret, SAZU, Ljubljana, 7.-12.9.2006 (referat: Podoba ženskega lika v ljudskih verskih predstavah in šegah : od starih do sodobnih čaščenj) in "The concept of time and space in European folklore", Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, 7. September 2007 (referat: Mythical beings that personify days and milestones in people's yearly work and life cycles).

Mojca Ravnik se je udeležila z referatom Meje in ljudje v dolini Idrije, mejne reke med Slovenijo in Italijo, posvetovanja Kultura, identiteti, ideologije granica : jedna granica, dvije etnologije? v okviru 10. hrvatsko-slovenskih etnoloških paralel, Varaždin, 29.5.-1.6.2008

Andrej Pleterski se je udeležil z referatom Mit vollem Magen lacht Man leichter?: zur Wohnkultur, Ernährung und Gesundheit, 7. posvetovanja Mednarodnega združenja za zgodovino Alp "Alimentation et santé dans les sociétés de montagne du Moyen âge au XX siècle = Ernährung und Gesundheit in Gebirgs Gesellschaften vom Mittelalter bis ins 20. Jahrhundert", Vevey Auditorium Léman, 27.-28.IX.2007.

Ingrid Slavec Gradišnik se je udeležila z referatom On ethnological and folkloristic knowledge production: a Slovenian case, International Conference Reflecting on knowledge production: the development of folkloristics and ethnology, Tartu, Estonia, May 17-19, 2007

Ingrid Slavec Gradišnik se je udeležila z referatom – Ljubljana predverje slovenske urbane etnologije. posvetovanja SED Ljubljana - mesto medkulturnega dialoga : strokovni posvet, Ljubljana, 3.-4. december 2007

Marija Stanonik se je udeležila z referatoma simpozijev: Slovenska narečja med sistemom in rabo: povzetki predavanj: mednarodni znanstveni simpozij, Ljubljana 15.-17. november 2007 in Mednarodno znanstveno srečanje, Jeruzalem v Slovenskih Goricah 13. in 14. junija 2008.

Urša Šivic se je udeležila mednarodne konference 39th World Conference of the International Council for Traditional Music, 4-11 July 2007. Vienna, 2007, z referatom. Institutional policy and two streams of Slovenian folk music.

Šest članov projektne skupine je habilitiranih visokošolskih učiteljev, ki so izkušnje s projekta prenašali na svoje študente. Trije med njimi so bili tudi mentorji ene doktorske in 26 diplomskih nalog. En član projektne skupine je izdeloval znanstvene filme ena članica pa je bila organizatorica znanstvenega posvetovanja.

Enajst članov projektne skupine je v času trajanja projekta urejalo znanstvene in strokovne publikacije, dva pa sta postavljala muzejske etnološke razstave.

Večina članov projektne skupine je večkrat nastopila v elektronskih in tiskanih medijih z intervjuji ali polemikami.

- Opravljeno je bilo terensko snemanje za vizualno prilogo k preizkusni enoti Oljčnica v Krkavčah (16.3.2008) in izdelan predstavitveni videofilm.

- Avdiovizualni laboratorij ZRC SAZU je za vzorčne primere registra pripravil iz svojega arhiva vizualno dokumentacijo za naslednje enote: Košnja (Koprivnik), Jurij Vodovnik (Pohorje), Ovčarji (Pivka), Ciljanje pirhov (Miren), Izdelava oselnikov (Žerovnica), Solinarsko delo (Sečovlje), Lavfarji (Cerkno), Šapanje (Ukve), Izdelovanje »brine« (Ukve), Štehvanje (Zahomec), Kurentovanje (Ptuj), Citira in bunkula (Osojane), Mitska krajina Bohinj, Borovo gostüvanje (Predanovci), Orači (Okič).

**Izbrana bibliografija članov projektne skupine 2006-2008, ki se nanaša na vsebino projekta.
(Celotne bibliografije posameznih avtorjev so objavljene v COBISS)**

CVETKO, Igor. Veselja dom. V: SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid (ur.), LOŽAR-PODLOGAR, Helena (ur.). *Čar izročila : zapuščina Nika Kureta (1906-1995)*, (Opera ethnologica Slovenica). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, str. 115-128, ilustr. [COBISS.SI-ID 28554541]

GAČNIK, Aleš, TERČELJ, Dušan (ur.). Kultura vina na Slovenskem, (Zbirka Tradicije Slovenije). Ptuj: Tovarna tradicij; Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2007. 231 str., ilustr. ISBN 961-91899-0-6. ISBN 978-961-91899-0-0. [COBISS.SI-ID 229662464]

KAVREČIČ, Petra, DAROVEC, Darko, BRADANOVIČ, Marijan, DAROVEC, Darko (ur.), PANJEK, Aleksander (ur.), KAVREČIČ, Petra (ur.). *Srce Istre : putevi kulturne baštine = Il cuore dell'Istria : itinerari culturali nel patrimonio istriano*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, 2007. 295 str., ilustr., zvd. ISBN 978-961-6328-48-7. [COBISS.SI-ID [236985856](#)]

KLOBČAR, Marija. "Je žalostna, ma je liepa ta pesem!" = "È triste, ma bella questa canzone!" : ob zapisovanju pesemskih besedil akcije : trascrivendo i testi delle canzoni nell'ambito del progetto : ljudsko izročilo v besedi in glasbi na Goriškem : il tramandare popolare, tradizione orale e musicale nel Goriziano. V: DEVETAK, Viljena (ur.), KOVAČIČ, Mojca, VRČON, Robert, ŠIVIC, Urša, PISK, Marjeta, KLOBČAR, Marija. Je žalostna, ma je liepa ta pesem : ljudsko izročilo v besedi in glasbi : il tramandare popolare - tradizione orale e musicale. Gorica: Kulturni center Lojzke Bratuž, 2007, str. 14-[23]. [COBISS.SI-ID 27569709]

KRIŽNAR, Naško. Sprememba kulturnih sistemov in preživetje njihovih vrednot. V: BIZJAK, Janez, LUKAN KLAVŽER, Tea. *Spreminjanje kulturne krajine in stavbne dediščine v Triglavskem narodnem parku zaradi opuščanja kmetijske dejavnosti : zbornik mednarodnega posveta, Bled, 4. december 2003*, (Razprave in raziskave, 12). Bled: Triglavski narodni park, 2006, str. 19-23. [COBISS.SI-ID [25889581](#)]

KRIŽNAR, Naško. Etnografski film v preobilju vizualnega. V: SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid (ur.), LOŽAR-PODLOGAR, Helena (ur.). *Čar izročila : zapuščina Nika Kureta (1906-1995)*, (Opera ethnologica Slovenica). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, str. 187-211. [COBISS.SI-ID [28555309](#)]

KROPEJ, Monika. Podoba ženskega boštva v ljudskih verskih predstavah in šegah od starih verovanj do sodobnih čaščenj. V: SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid (ur.), LOŽAR-PODLOGAR, Helena (ur.). *Čar izročila : zapuščina Nika Kureta (1906-1995)*, (Opera ethnologica Slovenica). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, str. 427-455, ilustr. [COBISS.SI-ID [28571949](#)]

KROPEJ, Monika. Slovene midwinter : deities and personifications of days in the yearly, work, and life cycles. V: MENCEJ, Mirjam (ur.). *Space and time in Europe : East and West, past and present*, (Zbirka Zupaničeva knjižnica, št. 25). Ljubljana: Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta = Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, 2008, str. 181-197, ilustr. [COBISS.SI-ID [28510765](#)]

PIKO-RUSTIA, Martina. Volkskundliches Erbe in der Stadtgemeinde Bleiburg = Etnološka dediščina v Mestni občini Pliberk. V: ODER, Karla. *Po poteh koroške kulturne dediščine Občine Prevalje in Mestne občine Pliberk : monografija : Monographie*. (Projekt Po poteh koroške kulturne dediščine). Prevalje: Občina, 2006, str. 108-111, ilustr. [COBISS.SI-ID [8229940](#)]

PLETERSKI, Andrej. Spacetime in mythological landscape and within the house and objects. V: MENCEJ, Mirjam (ur.). *The concept of time and space in European folklore* : Ljubljana, September 6-9, 2007. Ljubljana: Department of Ethnology and Cultural Anthropology, Faculty of Arts, 2007, str. 22. [COBISS.SI-ID 27025709]

PLETERSKI, Andrej. Mit vollem Magen lacht Man leichter?. V: FURTER, Reto (ur.), HEAD-KÖNIG, Anne-Lise (ur.), LORENZETTI, Luigi (ur.). *Alimentation et santé*, (Histoire des Alpes, 2008, 13). Zürich: Chronos, cop. 2008, str. 13-28, ilustr. [COBISS.SI-ID [28327725](#)]

RAVNIK, Mojca. Pustne šege v Benečiji v kontekstu selitvenih gibanj in položaja slovenskega narečja. V: SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid (ur.), LOŽAR-PODLOGAR, Helena (ur.). *Čar izročila : zapuščina Nika Kureta (1906-1995)*, (Opera ethnologica Slovenica). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2008, str. 281-301, ilustr. [COBISS.SI-ID [28556077](#)]

ŠIVIC, Urša. Folk music between popular culture and institutional framing. *Slov. stud.*, 2007, vol. 29, no. 1/2, str. 57-76. [COBISS.SI-ID [26971437](#)]

ŠIVIC, Urša. Vpliv institucionalnih meril na spreminjanje ljudskega petja. *Tradit. - Inšt. slov. narodop. Ljublj.*, 2007, letn. 36, št. 2, str. 27-41, ilustr., note. [COBISS.SI-ID [27047469](#)]

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid. On ethnological and folkloristic knowledge production : a Slovenian case. V: *International Conference Reflecting on knowledge production : the development of folkloristics and ethnology*, Tartu, Estonia, May 17-19, 2007 : [abstracts]. Tartu: Estonian Literature Museum, 2007, str. 52-53. [COBISS.SI-ID 26687021]

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid. On ethnological and folkloristic knowledge production : a Slovenian case. V: *International Conference Reflecting on knowledge production : the development of folkloristics and ethnology*, Tartu, Estonia, May 17-19, 2007 : [abstracts]. Tartu: Estonian Literature Museum, 2007, str. 52-53. [COBISS.SI-ID 26687021]

SMERDEL, Inja. O skrbi za zdravje delovnih volov na Slovenskem od 18. do konca 20. stoletja. *Etnolog*, N. vrsta (Ljubl.), 2007, letn. 17=(68), str. 193-208, ilustr. [COBISS.SI-ID 969094]

SMERDEL, Inja. *Orala* : zbirka Slovenskega etnografskega muzeja = Tilling implements : the collection of the Slovene Ethnographic Museum, (Knjižnica Slovenskega etnografskega muzeja, 10). Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2008. ISBN 78-961-6388-14-6. [COBISS.SI-ID 237602816]

STANONIK, Marija. Povezanost jezika in oblačilne kulture v dozorevanju slovenske istovetnosti : (prispevek k slovenski etnolingvistiki). *Razpr. Razr. filol. lit. vede - Slov. akad. znan. umet.*, 2007, 20, str. 263-273. [COBISS.SI-ID 27569965]

STANONIK, Marija. *Slovenska narečna književnost*, (Zora, 51). Maribor: Slavistično društvo, 2007. 478 str. ISBN 978-961-6320-45-0. [COBISS.SI-ID [59401473](#)]

TECCO HVALA, Sneža. Women from Magdalenska gora. V: BLEČIČ, Martina (ur.), ČREŠNAR, Matija (ur.), HÄNSEL, Bernhard (ur.), HELLMUTH, Anja (ur.), KAISER, Elke (ur.), METZNER-NEBELSICK, Carola (ur.). *Scripta praehistorica in honorem Biba Teržan*, (Situla, 44). Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2007, str. [477]-490, ilustr. [COBISS.SI-ID [26829869](#)]

NESNOVNA DEDIŠČINA V UNESCOVI KONVENCIJI ZA VAROVANJE NESNOVNE KULTURNE DEDIŠČINE

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=00006>

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=20082> (slovenski prevod)

Konvencija za varovanje nesnovne kulturne dediščine je bila sprejeta na 32. konferenci Unesca v Parizu, 17. oktobra 2003, vendar je začela veljati šele leta 2006. Njene osnove so v nekaterih predhodnih aktih OZN in Unesca. Morda se vse začne že z Deklaracijo o človekovih pravicah leta 1948 ali z Mednarodnim sporazumom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah leta 1966. Južna Koreja je leta 1993 predlagala izvršnemu odboru Unesca ustanovitev programa Living Human Treasures, čeprav je Japonska sistem Živih zakladov človeštva ustanovila že leta 1950, Koreja leta 1964, kmalu pa še šest drugih držav (Filipini, Tajska, Romunija, Francija, Češka in Bolgarija). Pomen nesnovne dediščine je viden v Priporočilu Unesca o ohranjanju tradicionalne kulture in folklore iz leta 1989, v Deklaraciji o kulturni raznovrstnosti iz leta 2001 in zlasti kasneje v Konvenciji za zaščito in promocijo raznolikosti kulturnega izražanja (2005). In vendar dolgo ni bilo nobenega mednarodnega akta, ki bi bil posvečen izrecno ohranjanju nesnovne dediščine, kljub temu, da je nesnovna kulturna dediščina po splošnem prepričanju izvor kulturne raznovrstnosti in zagotovilo trajnostnega razvoja. Šele procesi globalizacije in družbene transformacije, ki pospešujejo rast nestrpnosti, popačenja, izginjanja in uničenja nesnovne dediščine, ker povzročajo pomanjkanje osnovnih virov njenega ohranjanja, so v Konvenciji iz leta 2003 končno privedli do uresničenja skupne volje po ohranitvi nesnovne dediščine človeštva.

Konvencija o varovanju nesnovne dediščine pravi, da so "nesnovna dediščina nesnovne dobrine, kot so prakse, predstavitve, izrazi, znanja, veščine in z njimi povezane premičnine in kulturni prostori (kjer se ta dediščina predstavlja in izraža), ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prepoznajo kot svojo kulturno dediščino. To dediščino skupnosti, skupine in posamezniki prenašajo iz roda v rod, iz generacije v generacijo in jo poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino. S tem razvijajo občutek identitete in kontinuitete, kar povečuje spoštovanje za kulturno raznovrstnost in človeško ustvarjalnost".

Nesnovna ali živa dediščina po Konvenciji UNESCO med drugim vsebuje naslednja področja:

- (a) ustna izročila in izrazi, vključno z jezikom kot nosilcem nesnovne kulturne dediščine;
- (b) uprizoritvene umetnosti;
- (c) družbene prakse, rituale in praznovanja;
- (d) znanje in prakse o naravi in svetu;
- (e) tradicionalne obrtne veščine.

»Varovanje« pomeni ukrepe za zagotovitev ohranjanja nesnovne kulturne dediščine, vključno s prepoznavanjem, dokumentiranjem, raziskovanjem, ohranjanjem, zaščito, spodbujanjem, izboljševanjem, prenosom, še posebej s formalno in neformalno izobrazbo kakor tudi z oživitvijo različnih vidikov te dediščine. (2. čl./3)

Obvarovanje nesnovne dediščine v globaliziranem svetu je prvi in glavni namen Konvencije, s tem, da države podpisnice same določijo na kakšen način bodo to storile.

Slovenija je sprejela Zakon o Konvenciji 27.12.2007 (Glej:: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlmpid=20082>), uradno pa je deponirala listino o ratifikaciji dne 18.9.2008. S tem se je obvezala, da bo ukrenila vse potrebno za varovanje nesnovne kulturne dediščine na svojem ozemlju, zlasti identificiranje in definiranje raznih sestavin nesnovne dediščine, s pomočjo skupnosti, skupin in ustreznih nevladnih organizacij. Prvi ukrep je Seznam ali več seznamov nesnovne kulturne dediščine, ki jih bo redno obnavljala in o njih redno poročala Unescu. Drugi ukrepi so: ustanovitev posebnih teles za varovanje nesnovne kulturne dediščine, pospeševanje znanstvenih, tehničnih in umetniških študij nesnovne dediščine, zagotavljanje dostopa do nesnovne dediščine, ustanovitev dokumentacijskih ustanov za nesnovno dediščino. Več ukrepov mora biti posvečenih pospeševanju nesnovne dediščine zlasti z izobraževanjem, treningi, neformalnim prenašanjem znanja, informiranjem javnosti, vse to pa naj bi bilo izvedeno v sodelovanju s skupnostmi, skupinami in posamezniki.

Države pogodbenice morajo izvajati ukrepe za zagotovitev varovanja nesnovne dediščine na svojem ozemlju. Eden med njimi je popis nesnovne dediščine, s tem, da v vsaki državi prepoznajo in določajo različne dele nesnovne dediščine in da naredijo enega ali več popisov. (11. in 12. čl.)

Za razumevanje ciljev Konvencije so zelo pomembni 13., 14. in 15. člen, ki govorijo o varovalnih ukrepih, o izobraževanju in o sodelovanju javnosti pri prizadevanjih za ohranjanje nesnovne dediščine. Iz njih izhajajo zelo raznolike in dokaj podrobno navedene naloge držav pogodbenic, med katerimi so nekatere institucionalne, druge pa neformalne narave. Konvencija daje velik pomen vlogi civilne družbe in civilnih pobud. Izrecno nagovarja k najširšemu sodelovanju z nosilci nesnovne kulturne dediščine. Omenjeni členi so najvažnejši za utemeljevanje aktivnosti na nacionalni ravni in jih je zato projektna skupina upoštevala v največji možni meri pri izdelavi dokumentov o registru nesnovne dediščine.

Poseben vidik varovanja nesnovne kulturne dediščine na mednarodni ravni omenjata 16. in 17. člen, ki govorita o Reprezentativnem seznamu nesnovne kulturne dediščine človeštva. Vanj so vključene t.i. »mojstrovine ustne in nesnovne dediščine človeštva«. Merila zanje sestavi Mednarodni odbor za varovanje nesnovne dediščine. Temu odboru so države pogodbenice dolžne poročati o zakonih, predpisih in drugih ukrepih za uresničevanje Konvencije. (29. čl.)

Na koncu bi kazalo ponovno poudariti, da register ali svetovna lista mojstrov in nista cilj Konvencije sama na sebi, temveč je glavni cilj **varovanje** (Safeguarding) in ohranjanje nesnovne dediščine skupaj s prostorom v katerem živi. Tako register kot vse druge dejavnosti, ki so povezane z njim (izobraževanje, ozaveščanje, obveščanje in spodbujanje) so samo sredstva, pripomočki za doseganje tega cilja. Konvencija nima moči, če država ne sprejme njenih izhodišč v svojo zakonodajo. S sprejetjem Konvencije potrjuje, da nesnovno dediščino prišteva med pomembne življenjske vrednote na svojem ozemlju, ki lahko bistveno pripomorejo h kakovosti bivanja in k ohranjanju kulturne raznovrstnosti.

NESNOVNA DEDIŠČINA V ZAKONU O VARSTVU KULTURNE DEDIŠČINE

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>

Slovenski ZVKD (2008) loči kulturno dediščino na *materialno* in *živo* dediščino. Materialno dediščino sestavljata *premična* in *nepremična* dediščina. (1. čl.)

Zakon na kratko obrazloži kaj je živa dediščina. To so "dobrene, podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljanke in državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas". (1. čl.)

Naš ZVKD se pri podrobnejši definiciji žive dediščine delno opre na opredelitev nesnovne dediščine v Konvenciji, ko pravi: "Živa dediščina so nesnovne dobrine, kot so prakse, predstavitve, izrazi, znanja, veščine, in z njimi povezane premičnine in kulturni prostori (kjer se ta dediščina predstavlja ali izraža), ki jih skupnosti, skupine in včasih tudi posamezniki prenašajo iz roda v rod in jih nenehno poustvarjajo kot odziv na svoje okolje, naravo in zgodovino; živa mojstrovina je živa dediščina, ki je razglašena za spomenik." (3. čl./47)

Pri primerjanju izrazoslovja Unescove Konvencije in našega ZVKD najprej opazimo različno imenovanje predmeta obravnave. V Konvenciji nastopa izraz nesnovna dediščina (intangible heritage), medtem ko ZVKD govori o živi dediščini in o živih mojstrovinah. Zato bosta v nadaljevanju smiselno uporabljana oba izraza. Ko bo govor o CRPU bo uporabljen izraz nesnovna dediščina, ko pa bo govor o bodoči ureditvi registra pa bo uporabljen izraz živa dediščina.

Osnovni državni dokument žive dediščine je po ZVKD *Register* (v Konvenciji seznam), podobno kot za nepremično in premično dediščino. Namen registra je informacijska podpora izvajanju varstva dediščine, predstavljanju, raziskovanju, vzgoji, izobraževanju in razvijanju zavesti o dediščini. (65. čl.).

Dediščina, vpisana v register, je pod določenimi pogoji lahko razglašena za *živo mojstrovino*, če predstavlja izrazit dosežek ustvarjalnosti ali dragoceno prispeva h kulturni raznolikosti, če je pomemben del življenja na območju Republike Slovenije ali njenih regij ali če predstavlja pomemben vir za razumevanje zgodovinskih procesov, pojavov ter njihove povezanosti s sedanjo kulturo. (17. čl.)

ZVKD predpisuje obliko registra, ki naj bo enaka za vse tri osnovne oblike dediščine. Vsebuje naj tri medsebojno povezane dele, ki vsebujejo osnovne, varstvene in predstavitvene podatke. (66. člen) V istem členu so navedene podrobnosti vsakega od treh delov podatkov, ki jih lahko zasledimo tudi v drugih dokumentih, npr. v Informacijskih modelih kulturne dediščine (Zakrajšek et al., 2004) ali v Pravilniku o registru nepremične kulturne dediščine (<http://rkd.situla.org/>).

Za razliko od nepremične dediščine, s katero upravljajo zavodi za varstvo kulturne dediščine in od premične dediščine, ki jo bodo verjetno upravljali muzeji, predvideva ZKVD za varstvo žive dediščine posebno javno službo. (98. člen) To je koordinatorstvo varstva žive dediščine. Za to vlogo lahko kandidirajo muzeji ali zavodi za varstvo kulturne dediščine ali druge pravne osebe, ki pridobijo pooblastilo za izvajanje službe koordinatorja varstva žive dediščine na podlagi javnega razpisa. Njegove naloge so večinoma povezane z registrom, za katerega evidentira, dokumentira, preučuje, interpretira enote žive dediščine in jih predlaga za vpis, hkrati pa tudi usklajuje druge dejavnosti v zvezi z živo dediščino in koordinira delo strokovnih ustanov na tem področju.

PREGLED OBRAVNAVANJA NESNOVNE DEDIŠČINE V DRUGIH DRŽAVAH

Države pogodbenice so se odločile za zelo različne oblike udejanjanja Konvencije, kar le-ta tudi dopušča. V glavnem so se ravnale po priporočilih Unesca, izraženih na več seminarjih:

»1. Definirati načine implementacije Konvencije za legaliziranje državnega sistema živečih človeških zakladov.

2. Določiti obseg sistema – ali naj obsega eno, več ali vse domene nesnovne kulturne dediščine, na vsem ozemlju ali ga omejiti na del ozemlja ali na manjše skupine prebivalstva.

3. Ugotoviti vrvine nesnovne dediščine in njihove nosilce.

4. Ustanoviti Komisijo strokovnjakov.

Ta komisija naj odloči o merilih, o oblikah imenovanja, o maksimalnem številu nominirancev in o njihovih pravicah in obveznostih.« (Girard Françoise, Guidelines for the Establishment of National “Living Human Treasures” Systems)

Tudi Konvencija govori o korakih držav pogodbenic, zlasti v 13. in 14. členu (drugi varovalni ukrepi in izobraževanje, ozaveščanje in izboljšanje zmogljivosti), v katerih predlaga med drugim ustanovitev ustreznih teles za varovanje nesnovne dediščine, za raziskovanje in dokumentiranje.

Večina držav je ravnala zelo podobno gornjim priporočilom. Ustanovile so profesionalna telesa za pripravo sistematičnega obravnavanja nesnovne dediščine ali pooblastile obstoječe strokovne ustanove ali pa se pripravljajo na to.

Po ratifikaciji Konvencije so navadno države pogodbenice začele izvajati priprave na različne načine. Nekatere njihove aktivnosti so objavljene na spletnih straneh Unesca. Vendar sama ratifikacija še ne pomeni, da so se začeli vsi potrebni postopki za njeno udejanjanje. Nasprotno. So države, ki so Konvencijo ratificirale, a niso storile nadaljnjih korakov (npr. Slovaška, Madžarska). Nekatere države so ratificirale Konvencijo in imajo izdelan in objavljen sistem za nastajanje registra, nimajo pa še objavljenih (izdelanih) registrov (Slovenija). Po drugi strani pa so države, ki so seznanjene s Konvencijo, niso pa je še podpisale in ratificirale, vendar izvajajo priprave (npr. Nemčija, Švica). Za največji zgled lahko služijo države, ki so podpisale in ratificirale Konvencijo ter vzpostavile potrebno zakonodajo za profesionalno udejanjanje Konvencije, zlasti Registra, ki je v veliko primerih tudi objavljen (npr. Brazilija, Francija, Kanada). Vendar vsi Registri niso objavljeni s podrobnostmi (npr. Hrvaška). V bolgarskem primeru, kjer so le redke enote podrobneje predstavljene, pravijo tem objavam sezname (lists of living human treasures).

AVSTRILIJA

Avstrija se nahaja v postopku ratifikacije konvencije. V začetku leta 2006 so na Dunaju v okviru avstrijske Unescove komisije ustanovili »*Nacionalno agencijo za nesnovno dediščino v Avstriji*«. Ustanovitelji so bili: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in kulturo, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo, okolje in vodno gospodarstvo ter Ministrstvo za zdravje in ženska vprašanja. Agencijo za nesnovno dediščino pojmujejo kot platformo za ovrednotenje nesnovne dediščine v Avstriji, podpirajo jo iz sredstev Ministrstva za pouk, umetnost in kulturo, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo, okolje in vodno gospodarstvo ter Ministrstva za zdravje, družino in mladino.

Agencija ima tri osnovna področja delovanja:

- je stičišče za nacionalne in mednarodne kooperacije in koordinacije; posebno težišče agencije je podpora in spremljanje procesa ratifikacije konvencije v Avstriji
- je platforma za interdisciplinarni dialog in organ za povezovanje kulturne politike, znanosti, gospodarstva in žive vsakdanje kulture
- ima nalogo ozaveščanja in dela v javnosti

Avstrijska agencija za nesnovno dediščino je, izmed petih težiščnih področij, ki jih imenuje Unescova konvencija, kot prioriteto, izbrala področje usmerjeno na "*znanja in prakse v odnosu do narave in vesolja*". Vodja agencije, Maria Walcher, ugotavlja, da je to področje v Avstriji deficitarno, medtem ko so druga področja (npr. ljudska pesem, ljudska kultura) tudi institucionalno razmeroma dobro pokrita.

Avstrijska agencija za nesnovno dediščino od leta 2006 za obravnavo tega prioritetnega področja prireja simpozije in znanstvena srečanja, pri čemer so med raznimi temami doslej namenili največ pozornosti ljudski medicini. Agencija za nesnovno dediščino v septembru 2008 pripravlja že tretji simpozij na temo ljudske medicine, na posvetu pa bodo v središču pozornosti tradicionalne zdravstvene metode. So-organizator simpozija je Ministrstvo za zdravje, družino in mladino. Teme simpozijev, ki jih je so-organizirala Agencija za nesnovno dediščino v Avstriji od leta 2006 dalje so naslednje:

- „Tradicionalna medicina in zdravstvene metode v Avstriji - Pozicije in pobude za odgovorno ravnanje in učinkovito ohranjanje nesnovne dediščine“ / Posvet – Dunaj, 2006
- "Grasping the Intangible" – Mednarodna konferenca o pomenu nesnovne dediščine v obdobju globalizacije / Dunaj - Tanzquartier Wien, 2006
- Kulturne strategije in refleksija kot preventiva za obvladovanje naravnih katastrof / Mednarodno posvetovanje – Univerzitetni center Obergurgl, 2006
- „Tradicionalna evropska zdravstvena kultura“ / Posvet – Salzburg (Unken), 2007
- Divja.rast – Kulturne prakse v ravnanju s favno in floro med zaščito in ogroženostjo ter dolgotrajno rabo / Simpozij – Altaussee, 2007
- "Managing Alpine Future. Strategies for Sustainability in Times of Change", International Conference – Innsbruck, 2007
- Kulturna dediščina v znanosti in družbi – Avstrijsko zborovanje etnologov / Innsbruck, 2007
- Delavnica ekspertov na temo „Nesnovna dediščina na področju avstrijskega gozdarstva“ / Stift Schlögl, Gornja Avstrija, 2008
- Mednarodni simpozij na temo „Rojstvo in ritual“ / Bad Aussee, 2008

Povezave:

Avstrijska nacionalna agencija za nesnovno dediščino www.kulturleben.at/ike, avstrijska Unescova komisija www.unesco.at/

BELGIJA

Seznami nesnovne dediščine so narejeni posebej za flamsko, valonsko in nemško skupnost. Pokrivajo območja jezikovnih skupnosti v Belgiji, a ne sledijo strogo etnični ali verski kategorizaciji, da bi se izognili kršenju zakona proti rasizmu in varnosti osebnih podatkov. Skupnega seznama ni. Ti sezname so rezultat zasebnih in neodvisnih pobud raziskovalcev in ustanov. Najdlje je prišla flamska skupnost, ki že od leta 1998 v kombinaciji s civilno družbo razvija vprašalnike in izvaja intervjue ter snemanja. Leta 2005 so dognali sistem kako združevati sezname, ob sprotne spremljanju najboljših praks drugod. Temu je sledila frankofonska skupnost po letu 2002.

Belgijski sezname pokrivajo vsa področja, ki jih omenja Konvencija 2003, le da včasih uporabljajo drugačne izraze. Upošteva tudi nova področja, kot so npr. popularna kultura, cyberkultura ali kultura priseljencev.

Čas in prostor sta dve temeljni načeli ND. Upošteva se večdimenzionalni pristop in se govori bolj o kulturnem repertoarju. Posebne pozornosti so deležni primeri ND, ki jim grozi izginotje ali ki jih prejšnje generacije niso pravočasno posredovale naslednikom.

V flamski skupnosti se sezname usmerjajo na zgled dobre prakse. Omembi »masterpieces« se izogibajo, ker bi z njimi uvedli hierarhijo, kar pa je v nasprotju z značajem ljudske kulture.

Wallonski predpis (frankofonske skupnosti) iz leta 2002 upošteva tudi nesnovno dediščino. Živa kulturna dediščina utelešena v njenih nosilcih in praktikih, povezana s kulturnimi prostori, naj bo zaščiten z ukrepi, ki bodo zagotovili njeno istovetnost, ohranjanje in širjenje. Najvišji cilj je ohraniti kulturno dediščino, ki je mednarodno priznana kot življenjski dejavnik kulturne identitete, promocije ustvarjalnosti in ohranjanja kulturne raznovrstnosti. Besedilo razlikuje tri sestavine tradicionalne in popularne kulture: Zaklade žive kulture francoske skupnosti, Mojstrovine besedne in nesnovne dediščine francoske skupnosti in Kulturne prostore besedne in nesnovne dediščine francoske skupnosti. Naslanja se na definicijo ND, v katero spadajo: besedno izražanje, tradicionalne predstave, tradicionalna obrt in znanje ter tradicionalne prakse s področja narave. Predvideva ukrepe (s finančnimi posledicami) za varstvene aktivnosti in promocijo ter širjenje ND. Register ni objavljen na spletu.

BOLGARIJA

Po knjigi Living Human Treasures – Bulgaria. Sofia 2004 in po spletni strani <http://www.treasures-bulgaria.com/>

Ta projekt je prvi korak Bolgarije k uresničevanju Unescovega programa Human Living Treasures. Sledi smernicam in dosežkom seminarja UNESCO, Benetke 1999. V Bolgariji je še relativno dobro ohranjena tradicionalna kultura. Tik pred usodnimi spremembami je še mogoče sistematizirati in interpretirati obstoječe vrednote nesnovne dediščine. Trajanje projekta: marec 2001 – december 2002. Sodelavci: Inštitut za folkloro pri Bolgarski akademiji znanosti (12 raziskovalcev) in Ministrstvo kulture.

Delovne faze in rezultati:

- Študij tujih izkušenj.
- Postavitev meril za ugotavljanje sestavin ND v Bolgariji.
- Oris specifičnih kulturnih sestavin na nacionalni in regionalni ravni.
- Priprava vprašalnikov.
- Izobraževanje predstavnikov regionalnih institucij ("čitalište") o vprašalnikih. Zbiranje prispelih izpolnjenih vprašalnikov. Urejanje podatkov. Preverjanje podatkov na terenu.
- Priprava grobega seznama in publikacija na spletu. Okrogla miza na Ministrstvu s predstavniki sodelujočih ustanov in posameznikov.
- Priprava nacionalnega in regionalnega seznama ter seznama aktivnosti. Oddaja projekta.
- Objava seznama na spletu.

Največja posebnost bolgarskega projekta je način pridobivanja terenskih informacij. Na podlagi vprašalnika so delo opravila t.i. *čitališta*, čitalnice, krajevna kulturna društva, povezana v državno mrežo. To so društva, ki se intenzivno ukvarjajo z domoznanstvom. V Bolgariji predstavljajo pomemben dejavnik patriotizma oz. patriotske vzgoje. Ob koncu projekta je izšel dvojezični zbornik Living human treasures (2004) s prispevki vseh sodelavcev po posameznih poglavjih nesnovne dediščine v Bolgariji in z nacionalno in regionalnimi listami nesnovne dediščine. Vsebina zbornika je objavljena tudi v elektronski obliki na CD in na svetovnem spletu. Bolgari bi želeli, da se njihovo delo v okviru UNESCA za ta del Evrope predstavi kot model za delo na vprašanih nesnovne dediščine oz. Living human treasures.

Nacionalni seznam vsebuje naslednja gesla

Šege in prazniki

Družinske šege (rojstvo, poroka, smrt)

Letne šege (božič, novo leto, trije kralji, ramadan, pesah...)

Delovne šege (žetvene, pri trgatvi...)
 Krajevni prazniki (patroni)
 Prazniki etničnih in verskih skupnosti v Bolgariji. Upoštevane so subetnične skupine (Šopi, Rupci, Harsoi...) muslimani, judi in katoličani.
 Petje in glasba
 Skupinsko (ženske, moški)
 Posamezno (ženske, moški)
 Instrumentalna glasba (posamezno, skupinsko, po inštrumentih)
 Specifični načini petja po krajih in regijah
 Specifični načini nastopanja (vokalno, instrumentalno)
 Plesi in otroške igre
 Plesi po letnih časih
 Poročni ritualni plesi
 Praznični plesi
 Otroške igre
 Pripovedništvo
 Pravlјice (pravljice, basni, verske zgodbe in pripovedke, legende...)
 Zgodbe in sage (o naseljih, krajih, družinah, zgodovinskih dogodkih...)
 Humorne zgodbe (anekdote, šale, izmišljotine...)
 Obrti, izdelovanje domačih orodij in naprav
 Glina, lončarstvo
 Kovina (kovaštvo, baker, cin, zvonci, zvonovi, srebro in zlato)
 Gradbeništvo
 Kamen (hiše, vodnjaki, ograde)
 Zidarstvo (hiše, vodnjaki, studenci, ograde)
 Kamnarstvo, kamnoseštvo (umetniški izdelki)
 Lesarstvo (žlice, rezbarstvo)
 Usnjarstvo (krzno, obutev, sedlarstvo)
 Suha roba (pletarstvo, košare)
 Tekstil (ribiške mreže, modrotisk, ovčja volna, krojaštvo, tepihi, pletenje, vezenje, čipka, tkanje)
 Kombinirani materiali (čolnarstvo, puškarstvo, urarstvo, igrače, inštrumenti...)
 Izdelava predmetov za šege (oblačila, maske, pisanice)
 Uporaba starih tehnologij za predelavo poljedelskih pridelkov (vinarstvo, konserviranje...)
 Uporaba starih tehnologij v živinoreji (mlekarstvo, sirarstvo, maslo, med in čebelji produkti, hrana)
 Uporaba starih tehnologij v ribištvi (ribe, raki, školjke)
 Jedi (recepti)
 Pecivo
 Slaščice
 Medicina, zdravilstvo
 Zdravilne šege
 Zdravilne prakse
 Zdravilne rastline (nabiranje, uporaba)

Regionalni seznam

Izdelan je po regijah, 28 po številu.

Vsaka regija ima približno enako število gesel ali vrst nesnovne dediščine. Tudi imena zvrsti so večinoma ista. Za primer navajam gesla za regijo Blagoevgrad, na skrajnem jugozahodu države, na tromeji z Makedonijo in Grčijo:

Šege in prazniki	
Življenske šege	3
Verski prazniki	41
Patroni	23
Muslimanske šege	2
Krajevni prazniki	3

Prazniki etničnih in verskih skupnosti	--
Petje in glasba	
Petje	8
Petje s spremljavo	4
Glasba	7
Plesi in otroške igre	
Ritualni plesi	13
Praznični plesi	26
Otroške igre	21
Pripovedništvo	
Pravljice	5
Zgodbe	3
Humor	4
Obrti in delavnosti	21
Zdravilstvo	4
SKUPAJ	188 enot

Vsebina knjige na spletni strani je v nekaterih primerih dopolnjena s fotografijami in video posnetki. Dostop do regionalnih seznamov je tudi preko karte Bolgarije, ki je razdeljena v 28 regij. Objavljena so tudi vsa uvodna besedila sodelavcev projekta. Na spodnjem robu uvodne strani piše, da so avtorske pravice vseh obravnavanih enot urejene.

Bolgari imajo pripravljen tudi načrt kako izbrati kandidate za razglasitev Živečih mojstrov. Čitalnice in muzeji v posameznih pokrajinah so pripravili predloge kandidatov, ki morajo zadostiti zahtevam inventarja, in sicer morajo izkazati odlično/vidno kulturno-umetniško izražanje ter imeti možnost, da svojo sposobnost razvijajo in prenašajo na prihodnje generacije. Njihovo delo mora prispevati k povečanju prepoznavnosti območja. Pri izboru naj bi sodelovala tudi lokalna skupnost. Po prvem izboru predlogov sledi ožji izbor (25 oseb). Za tem bo na nacionalni ravni (na nacionalni televiziji) potekal izbor petih oseb in njihovo delo bo razglašeno za Živeče mojstrovine. Prejeli bodo denarno nagrado in posebno socialno-zdravstveno zavarovanje.

BRAZILIJA

O brazilski izkušnji govori spletni portal IPHAN (Instituto do Patrimônio Histórico e Artístico Nacional) (Ministrstva za kulturo): <http://portal.iphan.gov.br/portal/montarPaginaInicial.do>

V poglavju Kulturna dediščina (Patrimônio cultural) so predstavljena tri podpoglavja: Nesnovna dediščina (Patrimônio Imaterial), Snovna dediščina (Patrimônio Material) in Brazilski spomeniki na spisku svetovne dediščine UNESCO.

V podpoglavju Nesnovna dediščina je najprej strnjeno bistvo Konvencije in brazilski program o nesnovni dediščini iz leta 2000:

1. Zakon o nesnovni dediščini iz leta 2000
2. Zakon o Registru nesnovne dediščine oz. o tem katere minimalne podatke naj register vsebuje. Na prvem mestu je Predstavitev enote, sledijo Utemeljitev, Opis, Zgodovinski podatki, Dokumentacija, Bibliografija ter Izjava nosilcev, da se strinjajo z uvrstitvijo v Register.
3. Doslej je v spletnem Registru zbranih 13 enot (ena je v postopku priprave), ki so predstavljene na spletu: Lončarska delavnica, Slikarska tehnika Wajapo, Procesija, Samba (Roda do Reconcavo), Izdelava godalnega inštrumenta, Delavnica posebne hrane, Petje in ples, Sejem Caunaru, Petje in ples Frevo, Samba Rio de Ianeiro, Ples, Izdelava sira, Ples Capofeira.
4. V postopku registracije je 16 enot.
5. Spisek inventarjev nesnovne dediščine posameznih brazilskih ustanov.
6. Protokol prijavljanja in sprejemanja predlogov za vpis v register.
7. V pripravi je 26 novih inventarjev posameznih ustanov.
8. Na področju nesnovne dediščine so izdelani 4 varstveni načrti.

IPHAN vodi dva registra: register snovne in nesnovne dediščine. Register nesnovne vsebuje 13 enot. Je opisnega značaja, večinoma s po eno fotografijo. V prilogah najdemo obširnejše dokumente o dediščini: Strokovni opis, Potrdilo o vpisu v register, Ministrovo razglasitev in Katalog (kratko monografijo). Na priloženem zemljevidu Brazilije so označene lokacije sedmih registriranih enot.

ČEŠKA

<http://www.unesco.org/culture/ich/index.php>

Češki sistem nesnovne dediščine ("nehmotného kulturního dědictví") temelji na usmeritvi Unesca, da naj države članice ustvarijo sistem Živih zakladov človeštva (Living Human Treasures), ki bo počastil vzorne nosilce tradicije in jih spodbudil za prenašanje njihovih veščin in znanja. Zato so leta 2001 ustanovili naziv: "Nositel tradice lidových řemesel", nosilec tradicionalne ljudske obrti, ker je ta vrsta dediščine najbolj ogrožena.

Naziv je namenjen češkim državljanom, ki opravljajo ljudsko obrt. Je priznanje njihovim veščinam, znanju in naporom za ohranjanje tradicije.

Obrti so razdeljene glede na uporabljeno gradivo: glina, steklo, kamen, kovina, pletenje, les, tkanina, gradiva živalskega izvora, dekoracije.

Kandidate izbira Komisija pri Ministrstvu za kulturo. Šteje najmanj 7 članov, specialistov za ljudsko kulturo in nacionalno kulturno dediščino. Izbrani so za štiri leta. Predsednik lahko vabi tudi druge specialiste za posamezne primere. Sestajajo se enkrat letno. Dokumente za nominacije pripravlja Nacionalni inštitut za ljudsko kulturo (Národní ústav lidové kultury).

Nominirance predlagajo znanstvene in strokovne ustanove, muzeji, zveze, druge nepridobitne organizacije, posamezniki ali vladna telesa. Prijava vsebuje naslednje rubrike: Osebni podatki kandidata (ime in priimek, čas in kraj rojstva, narodnost, naslov, vrsta tradicionalne obrti). Sledijo podatki o prijavitelju. Priloge morajo vsebovati: Kandidatov CV s posebnim ozirom na napore za ohranjanje dediščine; Opis tehnologije in morfologije izdelka ter opis drugih aktivnosti za ohranjanje tradicije; Seznam poslanih izdelkov in drugih gradiv s komentarjem; Pisni pristanek nominiranca za nujna dokumentacijska dela, ki so potrebna za izdelavo inštitutske dokumentacije; Podatek o kandidatovi pripravljenosti, da bo prenašal znanje in veščine naslednikom; Podatek o sodelovanju na prireditvah, festivalih in razstavah.

Vsako leto je izbranih največ pet nazivov, doslej skupaj 27. Objavljeni so na spletnem mestu

Nacionalnega inštituta za ljudsko kulturo: <http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=15>.

Predstavljeni so s strnjanim besednim opisom in eno ali več fotografijami.

FRANCIJA

Z nesnovno dediščino (Patrimoine culturel immatériel) upravlja Ministrstvo za kulturo (<http://www.culture.gouv.fr>). V poglavju Dossier thematique se nahaja podpoglavje Ethnologie - Patrimoine immatériel, v njem pa "Inventaire des inventoires...". Za nesnovno dediščino skrbi L'atelier patrimoine culturel immatériel pri DAPA (Direction de l'architecture et du patrimoine). Ustanovila sta ga Mission à l'ethnologie pri DAPA in LAHIC (Laboratoire d'anthropologie et d'histoire de l'institution de la culture). Francija je podpisala konvencijo leta 2006, ratificirala konec leta 2007. V tem času je organizirala več mednarodnih seminarjev. Namesto registra Francozi objavljajo Seznam seznamov nesnovne dediščine (Inventaire des inventoires du patrimoine culturel immatériel).

Ti inventarji so objavljeni najprej po vrsti manifestacij (26 enot), npr.: Tradicionalna praznovanja, Kulinarika, Etnobotanika, Pravljice, Obrti, Glasba in plesi, Šege itd. Nekatere od teh manifestacij se nanašajo na celo Francijo, večina pa samo na določeno območje. Če odpremo npr. Tradicionalna praznovanja, izvemo najprej, da so tukaj obravnavana praznovanja v pokrajini Haut Pays Niçois, sledi splošen opis tematike, nato pa lahko izbiramo konkretne primere iz spiska obdelanih enot. Podobno je, če odpremo Kulinariko, ki obravnava kulinariko v dolini Vesubie. Vsaka enota je predstavljena z razpredelnico, v kateri so zabeleženi naslednji podatki: Skupnost, Ime, Vrsta dediščine, Datacija, Avtorstvo, Gradivo in tehnični podatki ter Vsebinske opombe, ki so v bistvu kratek opis dogajanja.

K tem inventarjem sta prišteti tudi zbirki francoske zvočne in avdiovizualne dediščine pri francoskem Arhivu in Zbirka podatkov (PORTETHNO) za etnologijo Francije v več ustanovah. Ta inventarja nista podrobneje predstavljena.

Druga vrsta inventarja je inventar po pokrajinah (11 enot). Iz pokrajine Limousin so npr. predstavljeni: okraševalci keramike, rokavičarji, usnjarji in predilci. To je skupinska prijava, ki se nanaša na več delavnic v tisti pokrajini. Zato je dokaj podrobni razpravi o obravnavani dejavnosti dodan spisek naslovov izdelovalcev in vpletenih ustanov ter množica drugih naslovov, kjer lahko izvemo več o obravnavani vrsti dediščine ter njenih sodobnih aplikacijah.

V tem podpoglavju je predstavljen tudi formular za vpis v register nesnovne dediščine.

Prva rubrika je predstavitev prijavitelja. Sledijo štiri glavne rubrike: A) Identifikacija in lokalizacija, B) Opis, C) Historiat in razvoj prakse, D) Valorizacija dediščine. Vsaka od glavnih rubrik vsebuje podrobnejša vprašanja, ki izhajajo iz določil Konvencije, npr. načini učenja in prenašanja znanja, aktualnost dejavnosti ali znanja, sodoben način razširjanja znanja, ukrepi za varovanje dediščine in dokumentacija.

Na istem spletnem mestu so predstavljeni tudi izpolnjeni formularji registra obrti. Vsebuje 5 do 6 strani besedila s številnimi povezavami in naslovi. Glavne rubrike so: Identifikacija in lokalizacija, Opis, Zgodovina znanja, Tehnika, Izdelek, Uporabljena gradiva, Načini učenja in prenašanja znanja.

HRVAŠKA

Hrvaško Ministrstvo za kulturo objavlja na svoji spletni strani (<http://www.min-kulture.hr/default.aspx>), v Poglavju Kulturna dediščina in podpoglavju Nesnovna dediščina (nematerialna kulturna baština), tudi vse potrebne podatke o dejavnosti na področju nesnovne dediščine. Po kratki razlagi o tem Kaj je nesnovna dediščina, sledi pojasnilo o Konvenciji za ohranjanje in varovanje nesnovne dediščine, ki jo je Hrvaška ratificirala leta 2005, Opis nalog oddelka za nesnovne kulturne dobrine in nesnovno kulturno dediščino, Merila za vrednotenje nesnovnih kulturnih dobrin, ki so predlagane za vpis v Register kulturnih dobrin Republike Hrvatske, Prijavni obrazec za predlaganje varstva nesnovne dobrine, Varstveni ukrepi, Seznam varovanih kulturnih dobrin, Seznam preventivno varovanih kulturnih dobrin in Povezave.

Prijavni obrazec ima naslednje rubrike: Naziv dediščine, Podatki o predlagatelju, Identifikacijski podatki o dediščini (zgodovinski podatki, prva omemba, dokumentacija, zgodovinski izvor, zgodovinski pregled), Opis dediščine (način izvedbe, izdelave, vzdrževanja, pravila itd.), Nosilci tradicije/znanja/umetnosti in pomen, ki ga ima dediščina za skupnost, Današnje stanje (opis sprememb v odnosu na zgodovinske oblike itd.), Predlog ukrepov za varstvo dediščine (potrebe, načini varovanja, načrti itd.), Ostale pripombe in Priloge.

V Upravi za varstvo kulturne dediščine pri Ministrstvu za kulturo je bil leta 2004 ustanovljen Oddelek za nesnovne kulturne dobrine, katerega naloge so urejanje strokovnih in upravnih podlag za evidentiranje, raziskovanje in dokumentiranje nesnovne dediščine, izdelava predlogov programa za varstvo nesnovne dediščine, priprava predloga za vpis v register kulturne dediščine, sodelovanje pri izdelavi konservatorske dokumentacije in sploh izpeljava Unescove Konvencije za varstvo nesnovne kulturne dediščine.

Prav tako je bilo, s sodelovanjem nacionalne komisije UNECSO, ustanovljeno Poverjeništvo za nesnovno kulturno dediščino, sestavljeno iz predstavnikov strokovnih ustanov (inštituti, fakultete, muzeji), ki šteje 20 članov v štirih podskupinah za hrvaška kulturno geografska področja.

Poverjeništvo predlaga svoje programe ministru. Naloga poverjeništva je predlaganje varstvenih ukrepov, ohranjanje in promoviranje nesnovne kulturne dediščine, izbira in priprava predlogov za vpis v register, izdelava seznama nesnovne dediščine, ki ji je potrebno nujno varstvo in izbor ter predlaganje nesnovne dediščine za vpis v Unescove sezname nesnovne dediščine človeštva.

V istem podpoglavju so navedena Merila za prepoznavanje nesnovne dediščine. Hrvati jih povzemajo po besedilu Konvencije in dodajajo postavke iz hrvaške zakonodaje (Zakon o zaščiti i očuvanju kulturnih dobara).

Na omenjeni spletni strani sta objavljena dva spiska (registra): Seznam zaščitene dediščine in Seznam preventivno zaščitene dediščine (skupaj štejeta 74 enot), vendar samo z naslovi enot, brez možnosti vpogleda v podrobnosti.

Hrvaška je zelo aktivna pri predlaganju enot kulturne dediščine v Seznam svetovne dediščine; doslej je uspela s šestimi predlogi. Njihov zadnji predlog je Starigradsko polje: <http://www.min-kulture.hr/default.aspx?id=3959>.

JAPONSKA

Zakon o zaščiti kulturne dediščine je bil sprejet leta 1950 in vsebuje tudi nesnovno dediščino v treh kategorijah.

1)

Nesnovna dediščina (Intangible Cultural Properties): Gledališke, glasbene in obrtniške tehnike in drugi produkti nesnovne kulture, ki imajo veliko zgodovinsko ali umetniško vrednost za Japonsko, so razdeljeni v dve skupini.

V prvi so uprizoritvene umetnosti: Gagaku dvorna glasba, Nohgaku, Bunraku, Kaburki, Kumi-odori, glasba, Buyo ples, Engei.

V drugi so obrtniške tehnike: glina, tekstil, lak, kovine, les, babmus, izdelava lutk, papir, pozlatarstvo.

2)

Nesnovna ljudsko kulturna dediščina (Intangible Folk Cultural Properties), razdeljena v 6 oblik šeg in navad, 7 oblik ljudskih uprizoritvenih umetnosti in v ljudsko tehnologijo.

3)

Konservatorske tehnike za kulturno dediščino (Conservation technique for cultural properties). To so tehnike, ki so potrebne za restavriranje glasbenih instrumentov, za gradnjo z grobimi gradivi, večšine za uporabo obrtniških orodij, nepogrešljivih pri izdelavi snovne dediščine.

Zakon loči posameznike in skupine kot nosilce dediščine. Posamezniki, katerih večšine so razglašene za pomembno kulturno dediščino so Živi narodni zakladi (National living treasures). V primeru razglasitve enote dediščine se ob njej ustanovijo Varstvene skupine za širjenje in prenašanje dediščine. V kategoriji nesnovna ljudsko kulturna dediščina zakon ne predvideva nosilcev, ker jih je v primeru skupinskih šeg težko določiti, saj so preveč prepletene z vsakdanjim življenjem.

Nosilec dediščine v prvi kategoriji dobi milijon jenov letno za razvoj večšine in znanja, in za učenje naslednikov. Tudi skupinski nosilci v tej kategoriji dobijo finančno podporo.

Skupine, ki gojijo nesnovno ljudsko kulturno dediščino dobijo finančno podporo za stroške, za raziskovanje, za prenašanje znanja in uporabo dediščine. Konservatorske tehnologije dobijo denar za dokumentiranje, za učenje naslednikov in za razvoj znanja.

Za vsako od treh omenjenih kategorij obstajajo Merila za razglasitev. Objavljena je tudi tabela nosilcev razglašene dediščine. Na Japonskem so imeli do leta 2004 registriranih 237 nosilcev nesnovne dediščine in 75 nosilcev konservacijskih tehnik. Imajo pet inventarjev, dva za uprizoritevno dediščino in obrti, dva za ljudsko kulturo (šege in navade ter ljudsko kulturne uprizoritve) in en register za varstvene tehnike (preservation techniques).

Glej: <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=JP&topic=lht>. Na Japonskem ločijo dve vrsti seznamov: seznam razglašene enote dediščine in preventivni seznam za selekcijo dediščine, ki jo je treba še preučiti.

Do leta 2007 je bilo vpisanih v registre 913 enot v prvih dveh kategorijah nesnovne dediščine. Od tega 560 na predhodnem izbirnem seznamu in 353 v seznamu razglašene enote dediščine. Glej: HYOKI Satoru, Safeguarding Intangible Cultural Heritage in Japan :Systems, Schemes and Activities, <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00177-EN.pdf>.

KANADA

Za Kanado je značilna občudovanja vredna priprava na obravnavanje nematerialne etnološke dediščine, še preden je država ratificirala Konvencijo UNESCO, kar je na frankofonskem območju Kanade omogočilo evidenco in sezname nesnovne dediščine na visoki strokovni ravni.

Glavni dejavnik na področju raziskav nesnovne dediščine v Kanadi je Stolica za etnološko dediščino frankofonske Amerike (med 16. in 20. stol.) (Chaire de recherche du Canada sur les patrimoines ethnologiques des francophones d'Amérique (xvie-xxie siècles)), na Univerzi Laval, ki ima zagotovljeno financiranje do leta 2010. Vodja stolice je prof. Laurier Turgeon, znani raziskovalec medkulturnih vprašanj v Quebecu in kulturne raznovrstnosti francoske Amerike. Naloge stolice so: obnovev in prilagoditev metodološkega koncepta dediščine, da bo ustrezal zahtevam raziskav v 21. stoletju, osredotočenje na frankofonsko Ameriko, vrhunsko pedagoško delovanje in razvoj stolice v mednarodni center za študij dediščine. V zadnjem času se stolica največ posveča nesnovni dediščini. Za pomoč pri raziskavah je bil v okviru stolice ustanovljen Laboratorij za zbiranje etnoloških podatkov in multimedijo (Le Laboratoire d'enquête ethnologique et de multimédia). Leta 2004 so

organizirali posvetovanje Nesnovna dediščina: dosežki in perspektive (Le patrimoine immatériel: bilan et perspectives), posvečeno Konvenciji UNESCO o nesnovni dediščini. Ločijo tri velika poglavja na tem področju: nosilce tradicije, živo dediščino in tradicionalne kulturne prostore.

Po letu 2004 nastaja pod vodstvom prof. Turgeona register (l'Inventaire des ressources ethnologiques du patrimoine immatériel), ki danes šteje 422 enot. Objavljen je na spletu <http://www.ethnologie.chaire.ulaval.ca/>.

Možni so trije načini iskanja: navadno, napredno in iskanje po geografskih območjih. Na prvi ravni se odpre orientacijski seznam žive dediščine. Vsebuje ime nosilca ali pojava, fotografijo, zelo kratek opis, šifro zvrsti in naziv zvrsti ter možnost za aktiviranje zvočnega ali video posnetka. S klikom na ime se odprejo podrobnejši podatki o dediščini. Urejeni so v pet glavnih rubrik: Okvirna predstavitev, Identifikacija in lokalizacija pojava, Opis, Historiat in razvoj pojava, Utemeljitev in pomen s stališča dediščine ter Tehnični podatki in priloge inventarja.

Prevod rubrik vpisnega lista kanadskega registra:

Okvirna predstavitev

Fotografija

Ime in priimek

Administrativno območje

Tip (oseba, dejavnost, prostor)

Zvrst in podzvrst

A Identifikacija in lokalizacija

1) Ime osebe, organizacije ali podjetja

Ime ali naziv

Dejavnost

Sektor (primarni, sekundarni, terciarni)

Ime osebe, ki je dajala podatke

Funkcija osebe

2) Kraj

Ulica

Kraj

Poštna številka

Tel

Fax

3) Drugi kraji

4) Lokalizacija

Občina

Administrativno območje

GPS

5) Dopolnilna lokalizacija

B Opis

6a) Podatki o osebi

Kraj rojstva

Poklic

Družinska slika

Izobrazba

Stopnja izobrazbe

6b) Podatki o dejavnosti

Status podjetja
Družinsko podjetje
Ime lastnika
Število zaposlenih
Letno obdobje delovanja
Vrsta proizvodnje

7) Okvirni opis dejavnosti

Klasifikacija
Polje
Vrsta dejavnosti

8) Opis dejavnosti

Opis
Vrsta proizvodnje
Način proizvodnje
Območje razširjenosti
Posebnost dejavnosti
Zgodovinsko poreklo

9) Izdelek ali produkt dejavnosti

Vrste izdelkov
Gradivo, sestavine
Poreklo in izvor sestavin
Letna proizvodnja
Območje prodaje
Prodajna strategija
Stranke

10) Kraj izvajanja dejavnosti

Opis kraja in naprav
Vrsta kraja (zasebno, javno)
Se uporablja v širjenju dejavnosti

11) Učenje dejavnosti

Način učenja
Okolje učenja
Opis učenja

12) Prenašanje znanja

Vrsta prenašanja
Izvor prenašanja
Kraj prenašanja
Opis prenašanja

C Zgodovina in razvoj dejavnosti

Zgodovina dejavnosti, oseb ali organizacije dediščine
Aktualnost dejavnosti ali kraja

D Utemeljitev in pomen s stališča dediščine

Način vrednotenja
Aktivnosti
Razširjanje
Turizem

E Tehnični podatki in priloge inventarja

Datum prijave
Ime izpolnjevalca prijave
Zvočna priloga
Video priloga
Fotografije
Avtor

LITVA

<http://ausis.gf.vu.lt/eka/>

Antologija litvanske etno kulture (1998-1999), ki jo je objavil Lithuanian folk culture centre, ima značaj registra nesnovne dediščine, čeprav ni nastal po določenih Konvencije. Vsebuje naslednja poglavja: Folklor (pesmi, plesi, instr. glasba, ustna folklor, otroška folklor, folklorne ansambli), Tradicije (družinske, delovne, letne šege in mladinske šege), Ljudsko znanja (medicina, astronomija, čaranje), Umetnost, Noše, Hrana in Religija ter mitologija. Za posameznimi poglavji in podpoglavji se skrivajo kratke, a dokaj podrobne ilustrirane monografije.

MAKEDONIJA

Projekt žive dediščine (živo nasledstvo) poteka v Makedoniji že od leta 2000, ko ga je omogočila belgijska fundacija Kralja Baudoina, kasneje pa Fundacija inštituta odprte družbe. Ustvarili so Mrežo žive dediščine, ki deluje na področju Makedonije, Bolgarije, Romunije in Bosne ter Hercegovine. Projekti so v veliki vključevali lokalne skupnosti ali celo izhajali iz njih in so predstavljali področje izmenjave znanja in izkušenj. Razen ključnih osebnosti kot npr. Ivan Dodovski, Marijana Ivanova, Živko Popovski, Cvetanka Sundovska, Slobodanka Dueva in Katerina Bogoeva, je pri projektih delovala skupina Prijatelji žive dediščine, sestavljena iz priznanih makedonskih strokovnjakov za dediščino.

Na spletnem mestu : http://www.zivonasledstvo.org.mk/default_en.asp so v makedonskem in angleškem jeziku predstavljeni vsi dosednji projekti žive dediščine v Makedoniji, 31 po številu. Vsak projekt vsebuje rubrike: Opis projekta, Kontakti (organizatorji, nosilci), Lokacija (opis, dostop, prenočišča, lokalne posebnosti in kaj nudi okolica kraja). Vsaka enota je opremljena s tremi fotografijami. Na istem spletnem mestu najdemo še interaktivni zemljevid preko katerega si lahko ogledamo opise projektov in Galerijo s fotografijami iz 21 projektov žive dediščine, vsak s petimi fotografijami.

NEMČIJA

Nemčija je kot članica Evropske skupnosti sodelovala pri mednarodnih pogajanjih za sprejetje Konvencije v letu 2003 in je v tekst vnesla tudi svoje vidike. Vendar je zaradi preohlapno definirane predmeta Konvencije skeptična, zato z ratifikacijo pogodbe še čaka.

V letu 2006 so v okviru nemške komisije Unesca organizirali zborovanje, na katerem so eksperti (tudi kritično) razpravljali o participaciji Nemčije pri Unescovem programu zaščite nesnovne dediščine. Rezultate konference so vključili v Memorandum, ki usmerja strokovno diskusijo o nesnovni dediščini in delo Unescovega programa v Nemčiji. V memorandum so vključili civilnodružbena strokovna zborovanja in svetovanja nemške Unescove komisije v letih 2005/2006. Memorandum vsebuje: pregled stanja uresničevanja Unescove konvencije o zaščiti nesnovne dediščine (med drugim definicije, cilje in merila za nominacije), navodila za strokovno svetovanje pri uresničevanju konvencije, šest tez za obravnavanje nesnovne dediščine v Nemčiji, delovna vprašanja za evropsko in internacionalno sodelovanje in vzorčne primere nesnovne dediščine v Nemčiji in iz Nemčije, ki je vredna ohranjanja

Šest tez za obravnavo nesnovne dediščine v Nemčiji se navezuje na ND kot izraz kulturne raznolikosti, važnost ND za izoblikovanje kulturne identitete (človek in njegovo telo kot nosilec ND), vlogo ND v izobraževalnem procesu, družbeno sprejemljivost kot važno merilo ND, nevarnost muzealizacije.

Nominacije ND naj ne bi preprečile inovativnega razvoja (to točko v Nemčiji izmed vseh najbolj izpostavljajo, zato so tudi precej skeptični glede nominacij, registrov ipd.) ND kot izziv za pozitivno vrednoteje "starega"; pri tem naj ne bi bilo v ospredju predvsem vprašanje ogroženosti; pri ogroženih kulturnih oblikah naj bi povpraševali predvsem po vzrokih ogroženosti

Nemčija opozarja, da kot nosilce ND ne bo navajala »lokalnih skupnosti«, ker ni jasno, kaj opredeljuje pojem »skupnost«. (O tem glej na spletnem naslovu Kono, ki je v literaturi našel 9 različnih pomenov oz. načinov rabe imena skupnost.) Odprta podatkovna baza po njihovem mnenju tudi ni alternativna rešitev, ker obstaja nevarnost poljubnosti.

Nemčija imenuje razpise kot eno izmed možnosti, da identificira aktivnosti na področju lokalne ali regionalne tradicionalne kulturne dediščine. Unescova konvencija ščiti predvsem pojave, ki jih ne organizirajo organizacije in združenja, izražen interes za zaščito ND s strani posameznikov ali skupnosti pa naj bi kritično preverili neodvisni eksperti.

Kot eno izmed možnosti so v Nemčiji predlagali, da bi vodili odprto listo ND, ki bi jo preverili vsakih pet let. Tako bi lahko ugotovili spremembe na področju ND (lahko bi npr. sledili razvoju ND v smer »eventov«, pri katerih nosilci ND le-te ne prepoznavajo več kot »svoje«). V proces odločanja naj bi bile vključene dežele, občine, skupnosti, združenja ...

Unescova konvencija naj bi v Nemčiji prispevala predvsem k razvoju kulturne raznolikosti. Kulturna raznolikost je važen vir in ima visoko vrednost za družbo.

Glej povezavo:

Memorandum nemške Unescove komisije:

www.unesco.de/ike-memorandum.html?&L=0

Druge povezave

Zborovanje nemške komisije Unesca v letu 2006:

www.unesco-heute.de/0106/ikeft.htm

Tematski zvezek o nesnovni dediščini v Glasilu nemške komisije Unesca 1/2007:

www.unesco.de/uh1-2007.html?&L=0

Domača stran nemške Unescove komisije

www.unesco.de

ŠVICA

Švica je leta 2007 sprožila proceduro za ratifikacijo dveh Unescovih konvencij:

- konvencija o zaščiti nesnovne dediščine (2003)
- konvencija o zaščiti in pospeševanju kulturne raznolikosti (2005)

V Bernu je konec januarja 2007 potekal „*Dan Unescovih konvencij 2003 in 2005*“. Na zborovanju so informirali civilno družbo ter zastopnike kulture in medijev o obeh konvencijah ter izdelali in sprejeli skupno stališče. Zastopniki civilne družbe in kulture so zahtevali, da Švica čim prej ratificira konvencijo in se tako »pridruži državam, ki želijo zaščititi kulturno raznolikost kot skupno dediščino človeštva. Dediščina je v nevarnosti, da se na 'prostem trgu' izrodi in tako ogrozi prosti razvoj kulturnih oblik (film, glasba, literatura, šege, znanje, tradicije).«

16. julija 2008 je Švica zaključila proces ratifikacije obeh konvencij. Marca je parlament z veliko večino glasoval za sprejetje konvencij. Odločba je bila vezana na fakultativni referendum, ki je potekel 10. julija. Po koncu referendumu so ratifikacijske listine oddali na sedežu Unesca v Parizu. Po treh mesecih bo Švica tako polnopravna podpisnica pogodbe.

Švica je že začela s pripravami za uresničevanje obeh konvencij. Zavod za kulturo bo v sodelovanju švicarske Unescove konvencije ter skupno z uradi v kantonih in z nosilci ND definiral temelje inventarja ND v Švici. Inventarizacija bo podlaga za državne ukrepe, s katerimi želijo ciljno ohranjati in podpirati posamezne dele ND. Z inventarizacijo bodo začeli leta 2009.

V Švici se nesporno zavedajo pomena ND za razvoj kulturne raznolikosti, za socialno učenje, za oblikovanje kulturne identitete in za predstavitev videza (samopodobe) države, ki ga želi Švica posredovati sama o sebi.

Proces ratifikacije v Švici so spremljali: Švicarska komisija Unesca – Forum za nesnovno dediščino ter Švicarsko združenje za kulturno raznolikost v sodelovanju s Traditions pour Demain, CIOFF -

Conseil International des Organisations de Festivals de Folklore et d'arts traditionnels / International Council of Folklore Festival and Traditional Culture

CIOFF je o aktivnostih pripravil informativno zloženko:

www.culturaldiversity.cioff.ch/doc/public/CD_basic_information_EN.pdf

Domača stran švicarske Unescove komisije

www.unesco.ch

Švicarsko združenje za kulturno raznolikost

www.coalitionsuisse.ch

CIOFF

www.cioff.ch/

www.culturaldiversity.cioff.ch/en/index.html

Traditions pour Demain

http://membres.lycos.fr/tradpourdem/resumes/fr/trad_CH_qqm.pdf

POVZETKI TEŽIŠČ

Skupna značilnost stanja na področju nesnovne dediščine v drugih državah je, da je vsaka država ustvarila svoj sistem, prilagojen razmeram in potrebam v tisti državi. Nekatere države so pooblastile neko obstoječo javno ustanovo (Belgija, Bolgarija, Češka) ali ustanovile novo, za potrebe obravnavanja nesnovne dediščine (Avstrija, Francija, Hrvaška, Kanada), še prej pa so vzpostavile posebno zakonodajo za njihovo delovanje.

Največkrat pa je sistem kombiniran: nosilci dejavnosti so uradne pooblaščen ustanove ali komisije, v pomoč pa so jim strokovna telesa neplačanih strokovnjakov (Češka, Hrvaška).

V Makedoniji je po dosedanjih informacijah nesnovna dediščina prepuščena civilni Mreži za živo dediščino, ki je k posameznim poglavjem nesnovne dediščine pristopila projektno.

Sosednja Hrvaška je pristopila zgodaj in sistematično. V okviru Ministrstva za kulturo ima izdelan postopek obravnavanja nesnovne dediščine v skladu s Konvencijo in postopek prijave in vpisa v Register, ki obstaja v obliki seznama 65 enot rednega registra ter 9 enot preventivnega registra.

Kanada je začela delo na nesnovni dediščini sistematično še pred ratifikacijo. Za obravnavanje nesnovne dediščine po določilih Konvencije je pooblastila visoko usposobljeno ekipo na univerzi Laval. Njihovo delo je posvečeno frankofonski dediščini. Ekipe raziskovalcev obdelajo vsako enoto nesnovne dediščine po dokaj podrobnih vprašalnikih. Objavljeni register šteje 422 enot.

Dve obravnavani državi, Bolgarija in Češka, sta prevzeli sistem Living Human Treasures in ne Intangible Heritage.

Bolgarija je pristopila sistematično in na visoki strokovni ravni. Po večletnih raziskavah sta bila objavljena obsežen nacionalni in regionalni seznam, ki še nimata značilnosti registra.

Pooblaščen strokovna ekipa Inštituta za folkloro pri Bolgarski akademiji znanosti Inštituta za folkloristiko deluje v tesnem stiku z Ministrstvom za kulturo. Evidentiranje nesnovne dediščine poteka v širokem konsenzu s prebivalstvom.

Češka je zgodaj začela delati sezname živečih obrtnikov in izbranim podeljevati naslov Nosilec tradicionalne ljudske obrti.

Poseben primer sta Avstrija in Nemčija. Prva bo tudi po ratifikaciji Konvencije od celotnega spektra nesnovne dediščine obravnavala samo znanja in prakse v odnosu do narave in vesolja (še točneje ljudsko zdravilstvo), češ, da so druga poglavja institucionalno dobro pokrita. Je pa zato na izbranem področju zelo aktivna.

Nemčija okleva z ratifikacijo Konvencije zaradi terminoloških in metodoloških nejasnosti v njej. Ali je to posledica antropologizacije etnologije, ki je ne zanima več ljudska kultura temveč le diskurzivne študije o njej? Ali pa posledica prevelikih sprememb nesnovne dediščine kot jo pojmuje Konvencija?

Posebnost med obravnavanimi državami je Litva. Čeprav ne dela v smeri registra nesnovne dediščine, je že leta 1999 objavila portal Antologija litvanske etno kulture, ki je v bistvu antologija nesnovne kulturne dediščine.

Zelo specifičen, a temeljit sistem je razvila Japonska. Sistematično zanimanje za nesnovno dediščino je zelo staro. Začelo se je leta 1950. Največja pozornost velja uprizoritvam (tradicionalno japonsko gledališče) in obrtem. Sodeč po veliki pozornosti, ki jo Japonska posveča temu področju, je kulturna dediščina pomembna konstitutivna prvina japonske družbe. Isto bi lahko rekli za Republiko Korejo, ki razvija sistem žive dediščine od leta 1964 dalje.

Čeprav se obravnavani sistemi v številnih podrobnostih razlikujejo drug od drugega, jim je skupno, da je med prijavitelji dediščine in registrom pooblaščen ustanova, ki vodi postopke glede na sprejeta merila. Po določenih Konvencije morajo biti ti postopki transparentni, v njih mora biti vključena javnost in protagonisti dediščine ali njeni skrbniki ter upravljavci, ki se morajo strinjati, da bodo oni sami in njihova dejavnost vpisana v register. Številni sistemi predvidevajo varstvene načrte za registrirano (razglašeno) dediščino in finančno podporo za razvijanje, prenašanje in ohranjanje dediščine. Japonski lončar lahko dobi tudi do 2.000.000 jenov letno za ohranjanje svoje registrirane dejavnosti.

PRIMERJALNA TABELA SISTEMOV V DRUGIH DRŽAVAH

Država	Ratifikacija	Izrazoslovje	Register na spletu	Oblika objave	Št. enot	Spletni naslov
Avstrija	v postopku	Immaterielle Kulturerbe	-	-	-	www.kulturleben.at/ike
Belgija	2006	Patrimoine culturel immatériel	ne	-	-	http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=BE&topic=
Bolgarija	v postopku	Nematerialno kulturno nasledstvo	da	evidenčni seznam	več tisoč enot	http://www.treasures-bulgaria.com/
Brazilija	2006	Patrimônio imaterial	da	register	14	http://portal.iphan.gov.br/portal/montarPaginaInicial.do
Češka	-	Nehmotné kulturne dědictvo	da	register	27	http://www.unesco.org/culture/ich/index.php http://www.nulk.cz/Informace.aspx?sid=15
Francija	2006	Patrimoine culturel immatériel	da	več registrov	37	http://www.culture.gouv.fr/
Hrvaška	2005	Nematerialna kulturna baština	da	register	74	http://www.min-kulture.hr/default.aspx
Japonska	2004	(Ningen) Kokuhō	da	5 registrov	913	http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?cp=JP&topic=
Kanada	2004	Patrimoine culturel immatériel	da	register	422	http://www.ethnologie.chaire.ulaval.ca/
Makedonija	-	Živo nasledstvo	da	register	31	http://www.zivonasledstvo.org.mk/default_en.asp
Nemčija	priprave	Immaterielle Kulturerbe	-	-	-	www.unesco.de/uh1-2007.html?&L=0
Švica	v postopku	Immaterielle Kulturerbe, Patrimoine culturel immatériel	-	-	-	www.unesco.ch www.culturaldiversity.cioff.ch/doc/public/CD_basic_inform

REGISTER NESNOVNE DEDIŠČINE – RAZVOJ ZAMISLI IN POT DO REZULTATOV

Slovenija je deponirala listino o ratifikaciji Konvencije dne 18. 9. 2008. Ratifikacija bo začela veljati tri mesece po njenem deponiranju. S tem se je obvezala, da bo začela izvajati vse potrebne ukrepe za ohranjanje, varovanje in posredovanje nesnovne dediščine na svojem ozemlju, zlasti identificiranje in definiranje raznih sestavin nesnovne dediščine, s pomočjo skupnosti, skupin in ustreznih nevladnih organizacij. Prvi ukrep je Seznam ali več Seznamov nesnovne kulturne dediščine, ki jih bo redno obnavljala in o njih redno poročala Unesco.

Odtod ravnajo za CRP Register nesnovne dediščine kot sestavni del enotnega registra kulturne dediščine. V Sloveniji že deluje register nepremične dediščine, v pripravi pa je register premične

dediščine. Zato je bilo upravičeno pričakovanje, da bi se register nesnovne dediščine zgledoval pri izkušnjah obstoječih registrov in da bi se med njimi vzpostavile potrebne povezave. Unescova konvencija poudarja globoko medsebojno odvisnost med nesnovno, materialno in naravno dediščino. Še bolj so o tem prepričani slovenski etnologi in preučevalci dediščine. To gledanje je prišlo do izraza tudi pri razmišljanju o registru nesnovne dediščine. Hkrati je pa že v Konvenciji in v ZVKD nekaj postavk, ki omogočajo integralno obravnavo dediščine. Naj omenim samo zahtevo po hkratnem varovanju prostora v katerem dediščina živi. Nekatere vrste nesnovne dediščine so vezane na materialno proizvodnjo in tako same po sebi predstavljajo povezavo med nesnovno in materialno dediščino. Druge vrste nesnovne dediščine bodo vezane na naravno okolje itd.

Že pri načrtovanju projekta smo domnevali, da ne bo mogoče mehansko prenašati sistema nesnovne dediščine, kot ga predlaga Konvencija, v okolje slovenske tradicionalne kulture. Gre za kulturne razlike med razmerami na področju nesnovne kulture v tretjem svetu in med razmerami v razvitem svetu. V konvenciji je največji poudarek na ustnem izročilu in na obrtnih veščinah. Oboje je večkrat povezano v sistem prenašanja znanja po ustnem izročilu. V razvitem svetu, kamor spada tudi Slovenija, so se tradicionalni načini proizvodnje in prenašanje znanja, značilni za fevdalno in predindustrijsko obdobje, zelo zgodaj spremenili in modernizirali. V tradicionalno obrtno proizvodnjo so vdrle nove tehnologije in materiali. Razkroj družbenih odnosov in porast individualizma sta povzročila, da so glavne vrste nesnovne dediščine npr. šege, uprizoritve, pa tudi materialna proizvodnja, namesto tradicionalnih dobile nove nosilce in izvajalce ter nove načine prenašanja znanja.

V današnjem kulturnem okolju velikokrat naletimo med ljudmi na terenu na zavestno ohranjanje dediščine z najsodobnejšimi organizacijskimi prijemi in tehničnimi sredstvi. Pustne skupine npr. postavljajo spletne strani, pišejo zapisnike sej in ustvarjajo dokumentacijo o svojih aktivnostih. Obrtniki, ki se ukvarjajo z izdelovanjem predmetov, npr. košar ali godci ali mojstri slamnatih streh ali lončarji in medičarji imajo danes svoje spletne naslove, reklamne prospekte in posetnice, ki jih delijo potencialnim strankam na sejnih in drugih prireditvah. Pevci in godci izdajajo zgoščenke in nastopajo na lokalnih radijskih postajah. Zato bomo morali pri izdelavi registra upoštevati tudi te nadobudne prenašalce tradicije, čeprav po svojem načinu delovanja uhajajo definicijam Konvencije in njenim merilom za določanje nesnovne dediščine, ki v ospredje postavljajo ustne načine širjenja znanja. V Belgiji so se odločili, da bodo v seznamih nesnovne dediščine upoštevali tudi popularno kulturo in cyberkulturo ter kulturni repertoar, ne samo izvirno ustvarjanje.

Ko sprašujemo po definiciji nesnovne dediščine, največkrat naletimo na odgovor (ali ugibanje), da gre za ustno izročilo in obrtne veščine ali pa, da gre za duhovno kulturo. S tako razlago nesnovne dediščine seveda v slovenski etnologiji ne moremo biti zadovoljni. Z njo ne moremo zajeti vseh sodobnih oz. moderniziranih oblik nesnovne dediščine. Zato je treba v naših okoliščinah ustvariti sistem obravnavanja nesnovne dediščine, ki bo pazljivo zajel fragmente in preostanke dediščine, vključno s poskusi njene umetne rekonstrukcije. Na nek način je pobuda Unesca za varovanje nesnovne dediščine in za ustvaritev registrov veliko vrednejša in koristnejša v našem okolju, kjer se tradicionalne sestavine nesnovne dediščine izgubljujejo in preoblikujejo, kot v tretjem svetu, kjer so tradicionalne oblike nesnovne dediščine bolj žive in številčnejše kot pri nas. Kar bomo našli in rešili, bo zato izredno pomembno za ohranjanje kulturne raznolikosti v Sloveniji. K temu bo pripomoglo tudi enakopravno obravnavanje nesnovne dediščine italijanske, madžarske in romske manjšine v Sloveniji. Zato se bo naš register imenoval register nesnovne dediščine v Sloveniji in ne register slovenske nesnovne dediščine.

Nekatere države so se odločile, da ne bodo obravnavale celotnega spektra nesnovne dediščine, npr. Avstrija ali Japonska. Prva se je odločila za "znanja in prakse v odnosu do narave in vesolja", češ, da so druga poglavja nesnovne dediščine ustrezno obravnavana v drugih strokovnih in raziskovalnih ustanovah, medtem ko je npr. ljudska medicina premalo raziskana in upoštevana. Na Japonskem prevladuje zanimanje za gledališče in rokodelstvo. To sta značilni poglavji, ki najlepše predstavljata japonsko kulturno dediščino.

Preden se bomo v Sloveniji odločili za omejeno obravnavanje nesnovne dediščine je prav, da zberemo dokumentacijo o dosedanjem raziskovanju nesnovne dediščine na Slovenskem. Doslej je izšla samo ena publikacija, ki tematsko in sistematično obravnava nesnovno dediščino, to je Nesnovna kulturna dediščina (Damjana Prešeren, Nataša Gorenc ur.) (2005), ki sta jo Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije oz. Ministrstvo za kulturo izdala v času Dnevor evropske kulture. Druge publikacije kot npr. Slovenska ljudska kultura (1962), Slovensko ljudsko izročilo (1980) pa tudi Slovenski etnološki leksikon (2004), obravnavajo nesnovno dediščino, ne da bi jo izrecno izdvojile iz številnih drugih poglavij kulture. Obravnavanje nesnovne dediščine v vseh omenjenih priročnikih seveda ni tako, da bi znanje iz njih lahko prelili v register. V njih avtorji obravnavajo splošno podobo, genezo in pomen kulturnih pojavov, brez navedbe konkretnih lokacij, še manj nosilcev. Zato nam omenjene publikacije lahko služijo samo za orientacijo kaj lahko pričakujemo v Sloveniji in v kateri smeri naj iščemo še žive enote nesnovne dediščine.

Za potrebe registra bo treba začeti posebne raziskave, da bomo prišli do enot nesnovne dediščine, ki jih je mogoče evidentirati, dokumentirati in s pomočjo njihovih nosilcev vpisati v register. Podobne izkušnje imajo tudi v tujini. Moskovski državni Inštitut za živo dediščino, ki je del Inštituta za naravno in kulturno dediščino, sistematično preučuje ruske regije in vsako leto izda knjigo o nesnovni dediščini v eni od ruskih pokrajin. V frankofonski Kanadi prav tako poteka sistematično evidentiranje in dokumentiranje posameznih enot nesnovne dediščine za potrebe registra. Brazilski registri nesnovne dediščine razen osnovnih podatkov enote vsebujejo tudi kratko monografijo. Podoben je primer francoskega registra. To pomeni, da bo register mnogokrat zahteval nove ali ponovne študije od primer do primera.

Projektna skupina se je lotila več vzporednih nalog. Prva je bila določanje s katerimi najnujnejšimi podatki bi nesnovno dediščino prepoznali in označili. Glede tega smo se ravnali po priporočilu Core Data Index to Historic Buildings and Monuments of the Architectural Heritage (web: <http://www.object-id.com/heritage/core.html>), ki svetuje naj register vsebuje tisti minimum kategorij, ki so potrebne za razumno oznako enote, bodisi za načrtovanje, upravljanje ali akademsko obravnavanje enote itd. Register naj vključuje tudi navedbo virov v drugih podatkovnih bazah ali dokumentacijskih centrih, ki bodo pripomogli k podrobnejšemu razumevanju posameznih enot ali lokacij.

Ugotovili smo, da moramo najprej dobro poznati strukturo slovenske nesnovne dediščine, kako je sestavljena, na katere enote še lahko računamo, kaj je raziskano in do kakšne mere, preden lahko izdelamo seznam vrst in tipov nesnovne dediščine na Slovenskem in obrazce registra. Zato smo začeli hkrati sestavljati začasni seznam nesnovne dediščine, delno po naših raziskovalnih izkušnjah, delno po literaturi. To je bilo zelo koristno delo, ki se je začelo z nekaj vzorčnimi enotami, ki jih je predložil vsak član skupine. Že po prvih simuliranih prijavi smo morali korigirati naš osnutek vrst in tipov dediščine. To pa je vplivalo tudi na prve preizkusne predloge strukture registra. Takrat še nismo upoštevali strukture obstoječega državnega registra nepremične dediščine. Želeli smo najprej brez zunanjega vpliva doseči idealno strukturo registra glede na naše poznavanje nesnovne dediščine v Sloveniji. Šlo je za strokovno vprašanje.

Hkrati smo začeli zbirati podatke o obstoječih zbirkah kulturne dediščine v Sloveniji, ki vsebujejo tudi podatke o nesnovni dediščini. Našli smo jih pri osrednjih raziskovalnih in strokovnih ustanovah, vendar urejene na zelo različne načine. Ponekod je še vse v zapiskih, drugod so informacije kartotečno urejene, prav tako fototeke, nikjer pa ni sistematične zbirke, ki bi bila posvečena izključno nesnovni dediščini. Podatke o zbirkah smo vpisovali v poenoten vprašalnik, da je možna primerjava med zbirkami. Nabrali smo 30 zbirk, od katerih jih je 16 pogojno dostopnih (ali za strokovno uporabo), tri so javno dostopne (ena samo z delom enot), ena pa je delno dosegljiva na spletu.

SEZNAM ZBIRK

Seznam zvrsti in podzvrsti nesnovne dediščine je nastal kot kompromis med določili Konvencije in med slovensko metodologijo in prakso na tem področju. Odločili smo se, da predlagamo za naš sistem vseh pet vrst nesnovne dediščine, ki jih omenja Konvencija in po njej tudi ZVKD. Šele v praksi se bo

pokazalo ali v Sloveniji lahko računamo na cel spekter žive nesnovne dediščine. Po drugi strani pa je možno, da bo treba v seznam zvrsti in podzvrsti dediščine dodati nov tip, če se bo našla kakšna enota nesnovne dediščine, ki smo jo doslej prezrli.

Oral traditions and expressions smo prevedli z Ustno izročilo in dodali Ljudsko slovstvo, najbolj razširjen izraz za vse oblike ljudskega besednega ustvarjanja. Več o vsebini te vrste dediščine povedo navedene podzvrsti dediščine (narečja, pregovori in reki, uganke, šaljivke in vici, pesništvo, pripovedništvo, pripovedovalci, mitologija in bajeslovje), v katerih najdemo vsebine relevantnih poglavij slovenske etnologije in folkloristike.

Alternativni predlog je podala Marija Stanonik (Glej v nadaljevanju!), od katerega smo sprejeli štiri podzvrsti (pregovore in reke, uganke, pesništvo, pripovedništvo). Nismo se pa odločili za njen predlog glavnega naslova – slovstvena folklor . V celoti se nam je zdel njen predlog preveč podroben za potrebe registra. Lahko pa bo služil kot pomoč pri sistematiziranju predlaganih enot.

Predlog Marije Stanonik za zvrst Ustno izročilo in ljudsko slovstvo

SLOVSTVENA FOLKLORA

FOLKLORNI OBRAZCI

Pregovori

Uganke

Zagovori

Molitve

Otroški folklorni obrazci

PESNIŠTVO

Pripovedne pesmi

Bajčne in pravljичne pesmi; socialne balade

Legende pesmi

Junaški in zgodovinski epi

Živalske pesmi

Lirske pesmi

Pesmi letnega cikla

Kolednice

Jurjevske pesmi

Kresne pesmi

Nabožne pesmi

Pesmi življenjskega kroga

Ljubezenske pesmi

Ženitovanjske pesmi

Pesmi interesnih skupin

Stanovske pesmi

Izseljenske pesmi

Vojaške pesmi

Pivske pesmi

Šaljive pesmi

PRIPOVEDNIŠTVO

Pravljice

Čudežne in realistične pravljice

Živalske pravljice

Povedke

Bajčne povedke

Legende povedke

Zgodovinske povedke

Razlagalne povedke

Socialne povedke

Šaljive povedke

Anekdote

Uprizoritve in predstavitve so pri nas sicer nekoliko neobičajna oznaka vrste nesnovne dediščine, vendar smo se odločili za tako udomačenje oznake Performing arts iz Konvencije, ker v naboru slovenskega strokovnega izrazoslovja ni primernega izraza, ki bi združeval tako pisane vrste dediščine kot so: gledališče, folklorne prireditve, petje in pevci, glasba in glasbeniki, likovna dela in igre. To je tudi edino ime vrste dediščine, ki smo ga skušali čimbolj približati dikciji Konvencije, druge izraze smo vzeli iz domačega strokovnega izrazoslovja.

Šege in navade so vrsta dediščine, ki jo Konvencija imenuje Social practices, rituals and festive events. Pri izbiri naslova smo se naslonili na tradicionalno poimenovanje tega segmenta ljudske kulture, ki je še vedno domač v slovenski etnologiji. Uporabili so ga tudi avtorji zbornika Nesnovna kulturna dediščina (2005).

Slovenska posebnost v registru bo zvrst Kulturni prostor. Dodali smo ga petim standardnim zvrstem nesnovne dediščine, ki jih predlaga Konvencija.

Seznam zvrsti in podzvrsti nesnovne dediščine je zdaj dokaj zajeten, četudi ne tako zajeten kot npr. pri Bolgarih. Kljub temu se še vedno lahko zgodi, da se bodo v praksi pojavili novi tipi, nekateri pa bodo odpadli.

Menimo, da je majhnost Slovenije prednost pri preučevanju nesnovne dediščine in pri vzpostavitvi preglednega sistema za njeno upravljanje. Zato ni nič narobe, če začnemo s širokim pregledom področja in po potrebi krčimo njegove meje.

ZVRSTI IN PODZVRSTI

Kot stranski produkt pri iskanju značilnosti slovenske nesnovne dediščine je nastal obširen Seznam nesnovne dediščine Slovenije, s pripadajočo literaturo, nekakšen "cultural mapping" dediščine (izraz sposojen v: 2004 Workshop on Inventory-making for Intangible Cultural Heritage Management Final Report). Kasneje smo spoznali, da bo ta seznam, ko bo enkrat izpopolnjen, eden bistvenih dokumentov za poznavanje nesnovne dediščine v Sloveniji. Že tak kot je, predstavlja dobro orientacijo po tematici, hkrati pa postavlja številna vprašanja etnološki stroki. Če bomo hoteli, da bo koristil pri izdelovanju registra, bo treba še veliko raziskovati, preverjati in dopolnjevati. Vse zabeležene enote so sicer obravnavane v strokovni literaturi, ni pa preverjeno, če so danes še žive. Nekatere enote so verjetno že v času objave živele samo še v spominu informatorjev. To za etnološko znanje ni bistveno, za register pa je. Vsako vedenje o preteklem znanju in verovanju je pomembno za ustvarjanje kulturne podobe Slovencev, vendar dediščina, ki ne živi, ki se ne razvija, ne prenaša in ni javno dostopna, ne more biti ustrezno zabeležena in pripravljen za vpis v register kot ga razumeta Konvencija in ZVKD. Nesnovne dediščine v kontekstu registra ne bi smeli enačiti kar povprek z duhovno (nematerialno) razsežnostjo (ljudske) kulture.

SEZNAM NESNOVNE DEDIŠČINE

Na podlagi pridobljenega znanja o (možni) slovenski nesnovni dediščini smo izdelali strukturo enote registra, tako da smo primerjali obstoječi slovenski register nesnovne dediščine in Navodila za pripravo predloga za vpis v register nepremične kulturne dediščine (Ministrstvo za kulturo, Ljubljana, april 2007), ki sta narejena po mednarodnih standardih, npr. po mednarodnem priporočilu Sveta Evrope CORE DATA INDEX (Recommendation No. R(95)3 of the Committee of Ministers to Member States on Co-ordinating Documentation Methods and Systems Related to Historic Buildings and Monuments of Architectural Heritage, 1995 in Core Data Standard for Archaeological Monuments and Sites, 1999). Isti vir svetuje tudi navajanje lokacij, kjer se nahajajo drugi podatki o enoti, npr. podatkovne baze, dokumentacijski centri in vse, kar lahko služi za podrobnejše razumevanje posameznih enot dediščine. Upoštevali smo tudi določilo ZVKD naj register povezano vsebuje tri vrste podatkov, osnovne, varstvene in predstavitvene podatke. (66. čl.)

Hkrati smo imeli pred očmi tudi primere registrov iz drugih držav, katerih problematika je opisana v poglavju Pregled stanja na področju nesnovne dediščine v drugih državah, zlasti uspešne primere iz Kanade, Francije, Brazilije in Hrvaške. Le-ti se med seboj močno razlikujejo, vendar imajo skupno značilnost, da nesnovno dediščino obravnavajo drugače kot nepremično. Za označevanje nesnovne dediščine potrebujemo več kvalitativnih podatkov, ki jih lahko prenesemo samo z opisovanjem. Zato

so tudi v naši strukturi registra rubrike, ki predvidevajo dokaj obširno opisovanje. Prav tako v veliki večini primerov ni mogoče datirati nesnovne dediščine, razen nekaterih njenih podatkov, npr. kdaj se je v družini začela določena dejavnost. To pa je mogoče zabeležiti tudi v opisu dejavnosti in ni relevantno za razumevanje dediščine. Čeprav smo se močno približali slovenski praksi registra nepremične dediščine, smo vendarle ohranili nekatere posebnosti vpisnega obrazca registra, npr. obširnejši opis dediščine in obvezni multimedijški dodatki. Slednji so nujno potrebni zaradi značaja nesnovne dediščine, da živi v neštetih variantah, ki se ohranijo le v gibljivih slikah in hkratni zvočni predstavitvi. S tem spodbujamo nastajanje sistematičnega vizualnega arhiva nesnovne dediščine. Tudi pri prijavi nesnovne dediščine za Reprezentativni seznam nesnovne dediščine človeštva (UNESCO) je obvezen kratek dokumentarni film.

OBRAZCA

PRIMERJALNA TABELA STRUKTURE REGISTROV ŽIVE DEDIŠČINE (bodoči), NEPREMIČNE DEDIŠČINE IN PREMIČNE DEDIŠČINE

Podatki za Register nepremične dediščine so iz: Pravidnika o registru nepremične kulturne dediščine (<http://rkd.situla.org/>)

Podatki za Register premične dediščine so iz Zakrajšek, 2004. Ta register še ne deluje, zato je navedba njegove strukture zgolj hipotetična.

V registru nepremične dediščine, ki je objavljen na spletu, je nabor rubrik drugačen kot v Pravidniku o registru nepremične kulturne dediščine, še najbolj v skrajšani verziji ob interaktivni karti. Ko podatke v spletni verziji registra natisnemo ni videti rubrik Varstveni režim in Povezava z drugimi enotami. Od dodatnih podatkov v rubrikah od št. 8 do št. 13 je objavljen le Akt razglasitve.

Krepko so označene postavke, ki so skupne dvema ali vsem trem registrom!

Register žive dediščine	Register nepremične dediščine	Premična dediščina
	1. Identifikacija enote	
1 EŠD	EŠD	EŠD
2 Ime	Ime	Naziv
3 Vrsta	Sinonim	
4 Tip	2 Opis enote	
5 Opis	Vrsta	Opis
6 Nosilec	Tip	Izdelovalec
7 Lokacija	Obseg	Kraj
8 GIS	Tipološka gesla	
9 Prostor ali območje	Tekstualni opis	Provenienca
10 Varstveni režim	Datacija	Datacija
11 Povezava z drugimi enotami	Fotografija	Kazalec na nadrejeni fizični objekt
12 Pristojnosti	3 Lokacija enote	Pristojnosti
13 Povezava z ustanovami	Naselje	Tip predmeta
14 Povezava z drugimi registri	Koordinate	Kazalec na druge registre
15 Dokumenti, listine	Karta	Dokumenti enote: vpis, spremembe, izbris
16 Priloge	Tekstualni opis lokacije	Institucija lokacije
Fotografije	4 Območje enote	Fotografija
Video	Ocena površine	
Avdio	Koordinate meje območja	
Zemljevid	5 Varstveni režim dediščine	
	Kategorija varstva	
	6 Povezava z drugimi enotami	

	7 Pristojnosti	
	8 Opombe	
	9 Kvaliteta podatkov	
	10 Vpis v register	
	11 Izbris	
	12 Sprememba registra	
	13 Zaznamki	

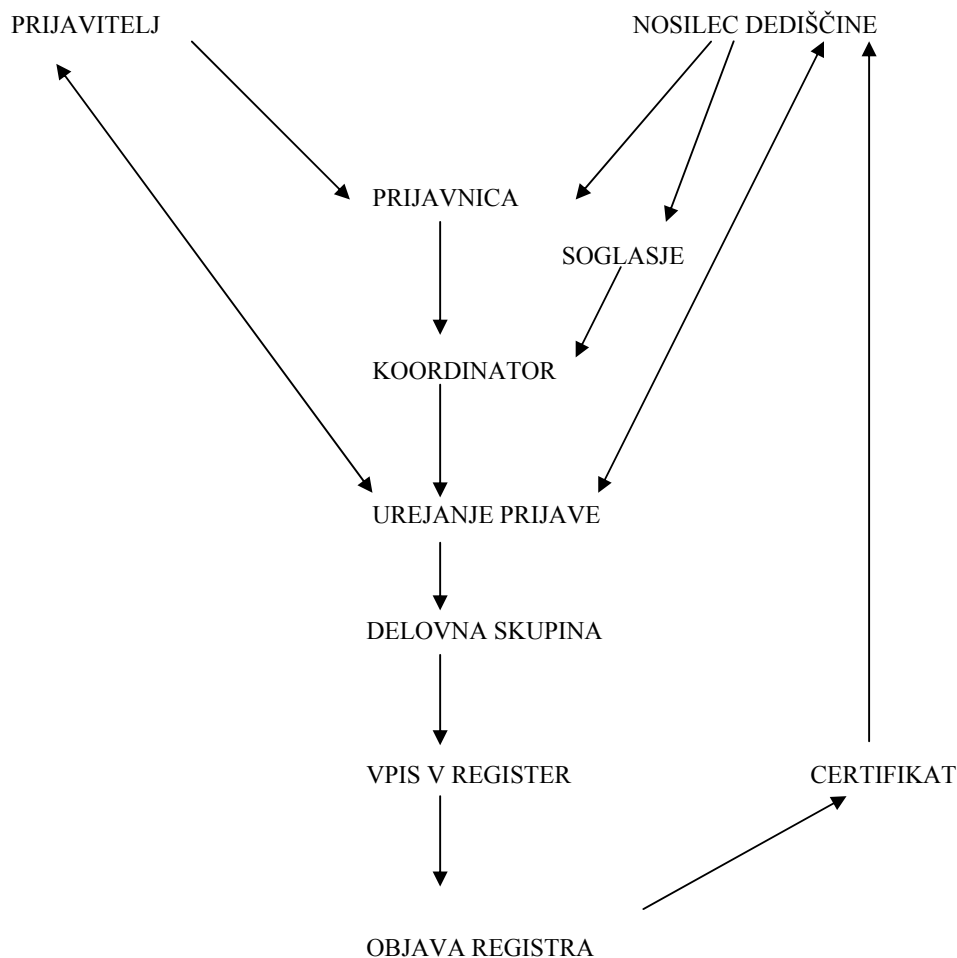
Komentar:

(Bodoči) Register žive dediščine se z registrom nepremične dediščine ujema v trinajstih postavkah, z registrom premične dediščine pa v enajstih, to je v pretežni večini postavk. Razlike so v posebnostih posameznih vrst dediščine. Register žive dediščine ima za razliko od drugih dveh registrov postavko Povezava z ustanovami, ki hranijo podatke o dediščini, in postavki Video in Avdio. Register nepremične dediščine v pravilniku in v spletni verziji nima fotografije, medtem ko jo druga dva registra imata. (Fotografija za register nepremične dediščine je sicer predlagana v Navodilih za pripravo predloga za vpis v register kulturne dediščine!) Pač pa Register žive dediščine nima postavke Datacija, ki jo druga dva imata. Register žive dediščine prikaže koordinate lokacije z GIS, Register nepremične dediščine s centroidom. Razlika med registri je v nazivu protagonista (subjekta) dediščine. Pri živi dediščini je to *nosilec*, pri nepremični *lastnik* in pri premični *izdelovalec*. Primerjava torej pove, da so registri primerljivi, saj imajo večino glavnih postavk skupnih.

Za vpis v register predvidevamo merila, ki izhajajo tako iz ZVKD kot tudi iz Konvencije. Narava žive dediščine je drugačna od narave nepremične dediščine. Razlika je predvsem v tem, da imamo pri živi dediščini v večini primerov opravka z ljudmi kot subjekti dediščine. Strinjati se morajo, da bodo vstopili v proces raziskave, evidentiranja, dokumentiranja in kasneje javne predstavitve in javne dostopnosti do njihove dejavnosti. Gre za potrebo po konsenzu med strokovnjaki, javno službo in nosilci žive dediščine o pravicah in obveznostih. V številnih primerih, npr. pri ljudski besedni in likovni umetnosti, pri umetno obrtnih izdelkih in pri javni slikovni predstavitvi gre tudi za vprašanje avtorskih pravic, ki ga je treba sporazumno urediti pred vpisom v register oz. razglasitvijo žive mojstrovine.

MERILA

POSTOPKI REGISTRIRANJA NESNOVNE DEDIŠČINE OD PRIJAVE DO VPISA

Komentar:

PRIJAVITELJ IN NOSILEC

Po Zakonu o varstvu kulturne dediščine (2008) vpis v Register žive dediščine predlagajo Zavodi za kulturno dediščino. (84. čl.) in Javna služba za varstvo žive dediščine, npr. pooblaščen muzeji ali Koordinator varstva žive dediščine. (98. čl.) Pooblaščen muzeji izvajajo tudi naloge varstva žive dediščine širšega pomena. (86. čl.), varovanje žive dediščine (91. čl.) in identificiranje, dokumentiranje, preučevanje, vrednotenje in interpretiranje žive dediščine. (93. čl.)

Ob imenovanih predlagateljih pa lahko pričakujemo, da bo s terena prišlo veliko pobud za vpis v register, s strani nevladnih organizacij, s strani nosilcev in upravljavcev žive dediščine ali s strani lokalnih skupnosti. To bi bilo celo spodbudno, saj bi pomenilo, da v javnosti vlada veliko zaupanje v institut državnega sistema žive dediščine.

Za razliko od evidentiranja in vpisovanja enot nepremične dediščine, bo register žive dediščine nastajal v tesnem sodelovanju z njenimi nosilci oz. upravljavci ali vsaj z njihovo vednostjo. To bo nujno potrebno zaradi kasnejših postopkov v zvezi s posamezno enoto žive dediščine, zlasti z razglasitvijo žive mojstrovine in nasploh v zvezi z varovanjem, ohranjanjem, izobraževanjem in promocijo dediščine, ki jih določa zakon. "Pomembno je, da skupnosti same definirajo in prepoznajo lastno nesnovno dediščino. Vlade, ustanove in nevladne organizacije bi morale biti pripravljene to

podpreti in pomagati pri tem." (2004 Workshop on Inventory-making for Intangible Cultural Heritage Management Final Report)

PRIJAVNICA IN SOGLASJE

Prijava se bo začela s izpolnitvijo Prijavnice in dostavitvijo drugih dokumentov, kar bo opravil prijavitelj v sodelovanju z nosilcem prijavljene enote dediščine ali vsaj z njegovo vednostjo. Enote ne bo mogoče prijaviti brez Soglasja nosilca, da se strinja s prijavo oz. z njenimi posledicami. Kasneje bo Koordinator v primeru javne objave registra sklenil z nosilcem še dogovor o avtorskih pravicah. Tako prijavitelj kot nosilec se bosta pri svoji odločitvi in izpolnjevanju Prijavnice ter podpisu Soglasja opirala na dokumente: Merila za vpis v register žive dediščine in na Opis zvrsti žive dediščine, ki so sestavljeni na osnovi Konvencije in ZVKD.

SOGLASJE NOSILCA

KOORDINATOR

Vpis v register bo potekal po zaprtem sistemu. To pomeni, da bo potekal preko institucije javne službe Koordinatorja. Ko bo Koordinator prejel Prijavnico z dokumenti in Soglasje nosilca, bo preveril in dopolnil podatke ali zahteval dopolnitev od prijavitelja. Preveril bo ali predlagana enota ustreza Merilom in ali prijava vsebuje vse zahtevane dokumente (izpolnjeno Prijavnico, slikovne in medijske Priloge, Soglasje). Začele se bodo priprave na vpis v register. Koordinator bo v sodelovanju s prijaviteljem in nosilcem preveril potrebo po ureditvi avtorskih pravic in ustrezno ukrepal. Nato bo predlog obravnavala strokovna delovna skupina.

DELOVNA SKUPINA KOORDINATORJA

Skupina bo sestavljena iz ekspertov, predstavnikov zavoda za kulturno dediščino, nacionalnega muzeja, pokrajinskih muzejev, raziskovalnih inštitutov, ministrstva za kulturo, ki po zakonu upravlja z registrom in nevladnih organizacij. Člane skupine bodo imenovalle njihove ustanove po vabilu koordinatorja. Sestav skupine bo odražal strokovno in pokrajinsko načelo pri izbiri članov. Sestajala se bo najmanj dvakrat letno ali po potrebi.

VPIS V REGISTER

Po pozitivni odločitvi Delovne skupine bo koordinator izpolnil vpisni obrazec enote žive dediščine, ga opremil z vsemi predpisanimi prilogami in ga poslal Ministrstvu za kulturo oz. njegovemu pooblaščenemu telesu.

CERTIFIKAT

Po vpisu enote v register bo Ministrstvo izdalo Certifikat, ki se bo glasil na ime enote in na njenega nosilca. Ministrstvo bo izdelalo tudi nalepke in žige za označevanje registriranih predmetov in dejavnosti. Oboje bo nosilec lahko uporabljal pri promociji svojih aktivnosti in pri javnih razpisih za financiranje varstva žive dediščine.

CERTIFIKAT

SKLEPNE MISLI O REGISTRU NESNOVNE DEDIŠČINE

Če primerjamo obravnavane sisteme v drugih državah z načrtovanim slovenskim sistemom, bi rekli, da je Slovenija po sprejetju Zakona o Konvenciji leta 2007 naredila podobno kot večina drugih držav, ki so izbrale obstoječo strokovno ustanovo in ji podelile koncesijo za izvajanje nalog na področju državnega registra nesnovne dediščine. (ZVKD 98. čl) To bo javna služba varstva žive dediščine oz. koordinatorstvo varstva žive dediščine. Sistem prijavljanja bo zaprt oz. posredniški. Tudi večina drugih držav se je odločila za tak sistem. V Sloveniji bodo strokovne in raziskovalne ustanove, posamezni strokovnjaki in predstavniki civilne družbe lahko prijavljali enote nesnovne dediščine, a bo vpis izvedel koordinator s svojo delovno skupino, potem ko se bo prepričal, da prijavljena enota ustreza merilom za sprejem v register. Koordinator bo tudi sam prijavljal enote dediščine, hkrati bo pa vodil tudi postopke za razglasitev Živih mojstrov in za vpis v Unescov Reprezentativni seznam

nesnovne kulturne dediščine človeštva. V pomoč pri odločanju mu bodo javne službe na področju dediščine in skupina strokovnjakov. **Predlagamo izdelavo Pravilnika o delu Delovne skupine.**

VPRAŠANJA VARSTVENIH UKREPOV

Ko razmišljamo o registru nesnovne dediščine moramo imeti pred očmi razloge zaradi katerih ga bo Slovenija naredila. V prvi vrsti so to obveznosti do ZVKD in do Unescove Konvencije. V obeh dokumentih je razločno omenjena ta obveza. »Za zagotovitev prepoznavanja z **namenom varovanja** mora vsaka država pogodbenica glede na svoje stanje pripraviti enega ali več popisov nesnovne kulturne dediščine...» (Konvencija, 12. člen/2)

»Varovanje« pomeni ukrepe za zagotovitev ohranjanja nesnovne kulturne dediščine, vključno s prepoznavanjem, dokumentiranjem, raziskovanjem, zaščito, spodbujanjem, izboljševanjem, prenosom, še posebej s formalno in neformalno izobrazbo, kakor tudi z oživitvijo različnih vidikov te dediščine. (Konvencija, 2. Člen, odstavek 3) Pri vprašanju varstvenega režima za nesovno dediščino se še bolj pokažejo razlike med varstvom nepremične in nesnovne dediščine kot pri zasnovi prijavljanja in vpisovanja dediščine. V Konvenciji so, razen formalne zakonske zaščite, omenjene tudi druge kategorije varstva, mišljeno je kompleksno varstvo, ki se začne s preučevanjem dediščine in sega do sodelovanja skupnosti pri upravljanju z dediščino. (13. – 15. člen)

Vse te aktivnosti so nujni sestavni del varstvenega načrta, s katerim se mora strinjati tudi nosilec dediščine, saj ima v njem glavno vlogo. Konvencija poziva države podpisnice naj v sodelovanju z nosilci prirejajo predavanja, posvetovanja, seminarje in druge izobraževalne dejavnosti, ki naj služijo prenašanju znanja in učenja dediščine in za dediščino. Nekateri predlagajo celo, da je treba "formalizirati odnose med ustanovami in člani skupnosti, dodeliti jim uradni status terenskih delavcev." (2004 Workshop on Inventory-making for Intangible Cultural Heritage Management Final Report)

Varstveni načrt je treba narediti za vsako enoto posebej, glede na njene posebnosti.

Tako kot mora Država pogodbenica poročati o stanju enot, ki so v registru in o drugih aktivnost v zvezi z njimi, mora tudi nosilec biti ves čas na razpolago skrbnikom registra, da preverjajo opravljanje obveznosti nosilca. Varstveni načrt mora omogočiti vsaj naslednje ukrepe: tekoče spremljanje razvoja dediščine (monitoring), širjenje znanja ali veščine, izobraževanje za dediščino in državno finančno pomoč, ko je ogrožen obstoj dediščine.

Varstveni načrt za živo nesovno dediščino se razlikuje od varstvenega načrta za nepremično in premično dediščino. Izvirati mora iz tesnejšega stika med predlagatelji in skrbniki registra ter nosilci žive dediščine. O tem govori Konvencija zlasti v 15. členu – sodelovanje skupnosti, skupin in posameznikov. Pogodbeni strani varstvenega načrta torej nista samo nosilec in država, temveč je treba vanj vključiti še druge dejavnike, ki vplivajo na obstoj in ohranjanje dediščine.

Po črki zakona (ZVKD, 9. čl/6) sodi tudi varovanje prostora v katerem dediščina živi v del varstvenega načrta. Zato je treba v njem natančno definirati prostor dediščine (stavba, ulica, kraj, krajina) in v sodelovanju z nosilci, skrbniki in lokalnimi oblastmi preučiti tveganja in možnosti za njegovo ohranitev. Zato je tem bolj pomembno, da lokalna skupnost (npr. občina), ki je delno odgovorna tudi za prostorski razvoj že od vsega začetka stoji za registrirano dediščino.

Prostor nesnovne dediščine lahko razumemo na dva načina. To je lahko vplivno območje dediščine na katerega le-ta vpliva s svojim delovanjem oz. v katerem je čutiti njen vpliv, lahko pa je fizični prostor v katerem se odvijajo dejavnosti in predstavitve. V registru bi kazalo zabeležiti oba omenjena vidika prostora dediščine. "Zato je naša naloga obdržati cel sistem in ne zgolj zbiranje izdelkov nesnovne dediščine" (Barbara Kirshenblatt Gimblett, 2004). **Predlagamo, naj bo tudi Ministrstvo za okolje in prostor partner pri sistemu varovanja žive dediščine.**

Prostori kot značilna sestavina nepremične dediščine in predmeti ter orodja kot sestavine premične dediščine predstavljajo povezavo med nepremično, premično in živo dediščino. Živa dediščina deluje v konkretnih prostorih in za manifestiranje veščin, znanja in stvaritev rabi predmete in orodja. S povezavo med prostori, predmeti in znanjem ter veščinami, ki jo bo omogočil enotni register kulturne dediščine, bo nastala mreža kulturne raznovrstnosti Slovenije.

Predlagamo, da se nosilci, zlasti predstavniki skupinskih nosilcev, usposobijo za ustanovitev Dokumentacijskih centrov posameznih enot nesnovne dediščine. Ti v veliko primerih že obstajajo

pri razgledanih in sposobnih posameznikih ali v zasebnih muzejskih zbirkah, o čemer se etnologi na terenu prepričujemo že nekaj let. To bi bilo tudi v skladu z duhom priporočila Delavnice o izdelavi registra nesnovne dediščine: "pomemben je trajni trening članov skupnosti v metodah dokumentiranja kulture in v uporabi primerne tehnologije". (2004 Workshop on Inventory-making for Intangible Cultural Heritage Management Final Report). Dokumentacijski center v skupnosti, ki skrbi za svojo nesnovno dediščino, bi bil lahko dostopen tudi javnosti v času, ko se nesnovna dediščina, vezana na določeno časovno obdobje, ne izvaja. Vsekakor pa bi služil raziskovalcem, da bi lahko spremljali razvoj nesnovne dediščine.

Zaradi vseh teh nalog sodelovanja z nosilci nesnovne dediščine mora Varstveni načrt vsebovati tudi oceno stroškov za vse dejavnosti na terenu, od izobraževanja do pomoči nosilcu za izvajanje dejavnosti.

PRAVICE IN OBVEZNOSTI NOSILCA REGISTRIRANE DEDIŠČINE

Predlagamo, da se z ustreznim pravilnikom določijo pravice in obveznosti registriranega nosilca dediščine. Z njimi je treba seznaniti nosilca dediščine, preden podpiše soglasje s katerim se strinja, da ga vpišemo v register. Ali pa naj bodo pravice in obveznosti sestavni del Soglasja, s katerim nosilec pristaja na pogoje vpisa v register.

Nosilec razglašene dediščine ima pravico:

- da vidno označi svoj izdelek, manifestacijo ali oglas z oznako, ki potrjuje razglasitev dediščine
- da je njegovo ime objavljeno v javnih publikacijah Ministrstva za kulturo,
- da se njegov naziv upošteva pri dodeljevanju državne finančne pomoči,

Nosilec razglašene dediščine ima obveznost:

- da ne razvrednoti ali osramoti podeljenega naziva,
- da uporablja uradne oznake samo za izdelke ali manifestacije, ki so predmet razglasitve,
- da je na voljo raziskovalcem dediščine, v okviru vsebine za katero mu je bil podeljen naziv,
- da se na ustrezen način trudi prenašati svoje znanje in spretnosti na področju razglašene dediščine na svoje naslednike.

Med Pravicami in obveznostmi, Merili za vpis v register (ki smo jih tudi zasnovali v okviru projekta) in Varstvenim načrtom obstaja povezava. Merila s svojimi določili o potrebnih lastnostih dediščine v bistvu narekujejo tudi osnovne postavke za izdelavo Varstvenega načrta nesnovne dediščine. Če enota nesnovne dediščine v trenutku vpisa zadošča merilom, kasneje pa se položaj spremeni in v nekaterih točkah enota ne zadošča več merilom, potem bi lahko Varstveni načrt to preprečil, če bi bil tako zasnovan. Moral bi imeti na voljo instrumente s katerimi bi omilil, npr. nenadno nezmožnost nosilca, da v določenih pogledih upošteva dogovorjene pogoje. S tem bi država pokazala odgovornost do razglašeni enot nesnovne dediščine.

KAKO RAVNATI Z NESNOVNO DEDIŠČINO SLOVENCEV V DRUGIH DRŽAVAH?

To vprašanje se postavlja pred nas zlasti po ukinitvi fizičnih meja med državami EU. Stiki med matično državo in bivšimi zamejci dobivajo nepredvidene razsežnosti. Pretok ljudi in znanja je veliko obsežnejši kot prej.

Živa dediščina Slovencev izza državnih meja sicer ne more biti vpisana v državni register, ker iz tega sledijo administrativne posledice, lahko pa je evidentirana na posebnem Seznamu nesnovne dediščine in bo predmet dogovorov z ustreznimi službami sosednjih držav. O možnostih takega prekomejnega regijskega sodelovanja na področju žive dediščine govori članek Operational Directives for the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, The Intangible Heritage, Messenger UNESCO, June 2008, No.9., ki navaja naslednje mnenje: "A further directive calls for States Parties to share documentation concerning elements of the intangible heritage present in the territories of other States Parties, with the aim of making it available specifically to the communities concerned."

NEKATERI DVOMI

ZVKD omogoča razglasitev žive dediščine ali njenega nosilca za Živo mojstrovino. Podobno pozna Konvencija t.i. Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva (bivše Mojstrovine ustne

in nesnovne dediščine človeštva) ali program National living treasures, katerega začetniki so Japonci. **Predlagamo, naj se dobro premisli ali so razglasitve v Sloveniji sploh potrebne, glede na to, da bi z njimi lahko ustvarili nepotrebno hierarhijo med enotami žive dediščine.** Ali pa bi z razglasitvami počakali vsaj tako dolgo, da bo pretežna večina nesnovne dediščine vpisana v register in ne bo prihajalo do preuranjenih razglasitev. Prav lahko bi se zgodilo, da bi razglasitve s privilegiranjem določenih kulturnih sestavin žive dediščine ustvarile neavtentično podobo kulture ali profanirale podobo žive dediščine na Slovenskem po merilih, nastalih izven strokovne refleksije. Ali ni že vpis v nacionalni register dovolj veliko priznanje, iz katerega lahko izhajajo pravice in obveznosti nosilcev? Na ta način bi tudi lažje izdelali varstvene načrte, saj bi imeli samo eno kategorijo. Za ohranjanje kulturne raznovrstnosti bo pomembna vsaka, še tako na videz nepomembna, enota žive dediščine.

LITERATURA:

Hazler, Vito (2005), Nesnovna kulturna dediščina Slovenije. V: Nesnovna kulturna dediščina, Damjana Prešeren, Nataša Gorenc (ur.), Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Ljubljana, str. 5-7.

Barbara Kirshenblatt Gimblett (2004), Intangible Heritage as Metacultural Production. *Museum International*, št. 221-222, vol. 56, no. 1-2, str. 52-65.

Web: http://www.nyu.edu/classes/bkg/web/heritage_ML.pdf

Koželj, Zvezda (2005), Nesnovna kulturna dediščina in njeno varstvo. V: Nesnovna kulturna dediščina, Damjana Prešeren, Nataša Gorenc (ur.), Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Ljubljana, str. 8-12.

Navodila za pripravo predloga za vpis v register nepremične kulturne dediščine. Ministrstvo za kulturo, Ljubljana, april 2007. (interno)

Nesnovna kulturna dediščina (Damjana Prešeren, Nataša Gorenc ur.) (2005). Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Ljubljana.

Novak, Vilko (1962), Slovenska ljudska kultura

Operational Directives for the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, The Intangible Heritage, Messenger UNESCO, June 2008, No.9. (o čezmejnem regijskem sodelovanju na področju nesnovne dediščine)

Slovenski etnološki leksikon (2004)

Stanonik, Marija (1999), Slovenska slovstvena folklor. Ljubljana.

Zakrajšek F.J. et al. (2004), Informacijski modeli kulturne dediščine.

www

Core Data Index to Historic Buildings and Monuments of the Architectural Heritage

<http://www.object-id.com/heritage/core.html>

Girard Françoise, Guidelines for the Establishment of National "Living Human Treasures" Systems

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00031-EN.pdf>

HYOKI Satoru, Safeguarding Intangible Cultural Heritage in Japan: Systems, Schemes and Activities,

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00177-EN.pdf>

KONO Toshiyuki, Definition of “community” as a bearer of Intangible Cultural Heritage (ICH)
http://www.accu.or.jp/ich/en/pdf/c2006Expert_KONOfinal.pdf

Stefan Kolgen & Ann Laenen, How to open up our intangible cultural heritage in a digital age?
<http://www.kandl.be/archief/mayo.doc>

Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008)
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485>

2004 Workshop on Inventory-making for Intangible Cultural Heritage Management
Final Report, Asia/Pacific Cultural Centre for UNESCO (ACCU), Tokyo, Japan, 6-11 December
2004. http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/folklore/docs/accu_workshop.pdf